

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 11.

Onsdagen den 26 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 81, angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Jokkmokks socken;

nr 82, angående godkännande av enligt lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter fattade beslut om försäljning av vissa för Bodens bys m. fl. skifteslag samfällda markområden m. m.; och

nr 88, angående löneklassplacering för vissa lärare.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Mosesson — efter att ha erinrat om ett av skolöverstyrelsen avlåtet svar på en av folkskolestyrelsen i Härnösand framställd förfrågan rörande kristendomsundervisningen i folkskolans sjunde klass — till mig framställt följande fråga:

Anser herr statsrådet, att skolöverstyrelsen genom sitt svar visat folkskolestyrelsen i Härnösand en möjlighet att förena folkskolans kristendomsundervisning med den kyrkliga konfirmationsundervisningen, och är i så fall ett sådant medgivande prejudicerande?

Med anledning härav vill jag erinra, att folkskolestyrelsens förfrågan gällde, huruvida kristendomsundervisningen i folkskolans sjunde klass kunde på försök under läsåret 1940/41 handhas av stadens präster i samband varmed den särskilda konfirmationsundervisningen skulle slopas.

I sin svarsskrivelse angav skolöverstyrelsen i korthet olikheten, vad både innehåll och mål beträffar, mellan konfirmationsundervisningen å ena sidan och skolans kristendomsundervisning å den andra. Även om särskilt det kunskapsstoff, som skulle meddelas i sjunde klassen i ämnet kristendoms-kunskap, lämpligen kunde och borde ingå i konfirmationsundervisningen, funnos — framhöll överstyrelsen — åter andra innehållsmoment i konfirmationsundervisningen, som föll utanför skolundervisningens ram. Överstyrelsen konstaterade, att den tid, som i skolan är anslagen åt ämnet kristendoms-kunskap, skall användas för inhämtande av det kunskapsstoff och uppnåendet av det studiemål, som är angivet i skolans kursplan och anvisningar, samt att det icke är förenligt med gällande författningar att använda någon del av den åt kristendomsämnet anvisade tiden för vissa av konfirmationsundervisningens speciella uppgifter, som falla utanför skolans studiemål i detta ämne. Slutligen anförde överstyrelsen, att hinder icke syntes föreligga för folkskolesty-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

relsen att anställa för kristendomsundervisningen fullt kvalificerade fack- eller ämneslärare.

Som var och en kan konstatera, har skolöverstyrelsen genom sitt utlåtande *icke* visat folkskolestyrelsen en möjlighet att förena folkskolans kristendomsundervisning med den kyrkliga konfirmationsundervisningen. Överstyrelsens besked går ut på att det ej är förenligt med gällande författningar att använda någon del av den åt kristendomsämnet anslagna tiden för konfirmationsundervisningens speciella uppgifter. Denna överstyrelsens uppfattning, som står i överensstämmelse med de på området gällande föreskrifterna, kan jag helt biträda. Kristendomsundervisningen i den obligatoriska folkskolans sjunde årsklass kan och får icke göra den frivilliga konfirmationsundervisningen överflödig, vare sig nu kristendomsundervisningen handhaves av skolans vanliga lärare eller av särskilt anställda facklärare, exempelvis präster. Enligt min mening skulle det vara till skada både för kyrkan och för skolan, om konfirmationsundervisningen berövades sin nuvarande frivilliga karaktär och sammanfördes med skolans obligatoriska undervisning.

Härmed torde den till mig framställda frågan få anses besvarad. Jag vill emellertid tillfoga följande.

På sina håll förekommer vad jag inhämtat, att kristendomsundervisningen i vissa klasser i folkskolans handhaves av präster. Några olägenheter härav ha såvitt jag vet icke förskotts. Tvärtom har anordningen säkerligen genomförts därför, att det på denna väg varit möjligt tillföra skolans undervisning den speciella förtrogenhet med ämnesområdet, som ju prästerna besitta. Vare sig nu kristendomsundervisningen meddelas av folkskolans ordinarie lärarpersonal eller av för anställning i folkskolan kvalificerade prästmän eller andra, gälla för lärarna de anvisningar, som för detta ämne meddelats i folkskolans undervisningsplan. I dessa sägs, att lärare vid kristendomsundervisningen städse bör erinra sig, att de olika hem, från vilka lärjungarna komma, i många fall företräda vitt skilda uppfattningar av de frågor, som vid undervisningen kunna förekomma till behandling. Det är av synnerlig vikt, heter det, att denna undervisning utan att den därvid förlorar i allvar och stadga bedrivs så, att den icke kommer i strid med det nutida samhällets krav på tankefrihet för de enskilda individerna. Jag är övertygad om att dessa anvisningar respekteras och att de lokala skolmyndigheterna skulle reagera och vidtaga lämpliga åtgärder, om anvisningarna skulle åsidosättas.

För egen del anser jag, att i detta liksom i andra läroämnen folkskolans egna lärarkrafter böra i främsta rummet tagas i anspråk. Skulle det emellertid vara till gagn för undervisningen, om särskilda lärare anställas, bör detta givetvis få ske.

Av vad jag nu anfört framgår, att det icke är på den nu angivna vägen möjligt att utan åsidosättande av gällande bestämmelser undanröja de svårigheter att anordna konfirmationsundervisningen, som kunna uppstå på grund av att denna undervisning under en kortare tidsperiod sammanfaller med den obligatoriska skolundervisningen. Önskvärdheten av att undanröja dessa svårigheter uppmärksammades vid behandlingen år 1936 av frågan om införande av obligatorisk sjuårig folkskola. Vid anmälan av denna fråga betonade min företrädare i ämbetet särskilt vikten av att det tillsäges, att folkskolans utvidgning till sjuårig icke skulle komma att medföra svårigheter för barnen att bevista konfirmationsundervisningen. Med anslutning till detta uttalande framhöll 1936 års riksdag, att hänsyn borde tagas till de olika sätt, på vilka konfirmationsundervisningen vore anordnad i olika delar av landet. Exempelvis måste i vissa delar av Norrland denna undervisning meddelas under en kortare tid med daglig undervisning, då barnen samlades till kyrkplatserna. Jag

Svar på interpellation. (Forts.)

instämmer för egen del i dessa uttalanden. Den lämpligaste lösningen synes därför vara, att de skolbarn, som skola deltaga i konfirmationsundervisningen, erhålla ledighet från skolarbetet i erforderlig utsträckning. Denna fråga är för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Vidare yttrade:

Herr Mosesson: Herr talman! Min tillfredsställelse med vad herr statsrådet har anfört till svar på min interpellation är i det stora hela odelad i allt det som för mig är väsentligt i denna fråga, och jag framgår till herr statsrådet mitt tack.

Om jag uppehåller mig en smula med det mindre väsentliga, nämligen frågan hur skolchefens svar till folkskolestyrelsen i Härnösand kan tolkas i svarets senare del, så sker detta i en stilla reflexion med anledning av följande passus i statsrådets svar: »Som var och en kan konstatera, har skolöverstyrelsen genom sitt utlåtande *icke* visat folkskolestyrelsen en möjlighet att förena folkskolans kristendomsundervisning med den kyrkliga konfirmationsundervisningen.» Herr statsrådet vill säkert med dessa ord låta mig och andra uttolkare veta, att vi antingen inte kunna läsa rätt innantill eller att vi läst skolöverstyrelsens svar — jag utprepar det: i dess senare del — med förutfattad mening, d. v. s. i svaret inlagt en möjlighet som där icke avsetts eller funnits hos skrivaren. Ja, innanläsningens konst, herr statsråd, är ibland svår, och skrivkonsten är ungefär denna lik. Då det på grund av den uppmärksamhet som saken vunnit i lärarkretsar och hos allmänheten redan är ute, t. ex. här i riksdagen, gör jag ju mig icke skyldig till någon indiskretion genom att offentligt nämna, att föredragande undervisningsråd — och jag är viss, att jag icke skattar denne dugande man högre, än verkchefen gör — förelagt chefen ett förslag till uttalande, som utbyttes mot det nu omdebatterade av chefens egen hand, och att chefen alltså själv föredrog ärendet och lät expeditionen kontraheras av en amanuens utan rotelchefens påskrift på handlingen. Naturligtvis antyder icke generaldirektören genom en sådan åtgärd, att den ordinarie föredragandens förmåga att skriva skulle vara mindre än chefens egen. Han tyckte väl, att den förelagda formuleringen icke i allo var ett adekvat uttryck för vad generaldirektören ville ha sagt i svaret.

Jag förmodar, att Tidningarnas telegrambyrå var den första offentliga kommentatorn av skolöverstyrelsens besked, och till pressen utgick ett meddelande inlett med följande ord: »Folkskolestyrelsens i Härnösand uppslag att avskaffa den särskilda konfirmationsundervisningen genom att överlämna kristendomsundervisningen i folkskolans sjunde klass åt vederbörande församlings präster synes kunna genomföras.» Det hade förvisso varit nödigt eller önskligt, att T. T. omedelbart fått besked om att byrån brast i förmågan att läsa rätt innantill. Sedan ha många skrivare och läsare funderat över uttalandet. Vad jag tror är att detta svar icke utan meningsskiljaktighet hade blivit resultatet av ett plenarbeslut i överstyrelsen. Men jag tror icke, att det finnes någon i överstyrelsen som ej helt och fullt delar statsrådets mening om huru överstyrelsens besked *bör* tolkas, för att man skall hålla sig inom författningens ram och gagna skolans kristendomsundervisning.

Jag har, herr talman, fått mina fiskar varma för denna interpellation — tyvärr inte för min oförmåga att läsa innantill utan för en förmodad eller påstådd lust att komma både svenska kyrkan och kristendomsundervisningen till livs. Jag skulle säkert ha fått detta över mig genom denna min interpellation, om den hade kommit redan vid början av urtiman, men jag har haft och har den uppfattningen, att grundlagsorden om vad som *bör* förekomma

Svar på interpellation. (Forts.)

vid en urtima riksdag äro av den art, att man icke vid denna bör tala om vad som helst.

Nu har herr statsrådet givit klart besked om vad han anser vara det principiellt riktiga. Såsom det framgått av tidningsartiklar med anledning av denna sak och såsom meddelats på annat sätt och såsom jämväl antydes i interpellationssvaret, så sker på flera håll avsteg från vad statsrådet betraktar som det principiellt riktiga. Det är klart, att förekomsten härav är så mycket lättare att försvara, sedan man trots sig kunna i svaret till Härnösand utläsa ett meddelande om att man förfarit riktigt. Jag är viss om att skolöverstyrelsen icke är okunnig om förekomsten av en kombination av folkskolans obligatoriska kristendomsundervisning och konfirmationsundervisningen, som ju är frivillig. Jag citerar ett uttalande från Härnösands stift av kontraktsprosten Mellberg på Alnön enligt Sundsvalls Tidning för den 1 februari: På Alnön har man infört konfirmationsundervisning i folkskolans sjunde klass på så sätt, att vissa kristendomsstimmar på skolschemat varje vecka anslagits för ändamålet med en präst som lärare. På Alnön har nämligen sjunde klassen införts, och därför är det nästan nödvändigt att inlemma konfirmationsundervisningen i skolans kursplan, säger prosten Mellberg.

Är det då kitslighet hos oss som sätta strålkastaren på detta som statsrådets svar betecknar som oriktigt? Är den som belyst företeelsen anhängare av åsikten, att undervisningen i kristen tro och moral skall vara så urvattnad som helst i skolan, och för den skull motsätter sig, att prästen såsom den mera kompetente må kallas att undervisa våra skolbarn i kristendom?

Om det finns något, herr talman, som jag skulle betrakta som en dom över min offentliga verksamhet, så vore det, att jag sagt ett ord och gjort en gärning som förminskat intresset för vad jag anser vara livets högsta skatt. Om det är något bärande motiv för att jag är i denna sal, så är det väl det, att jag efter fattig förmåga vill sätta rättfärdighetens märke på samhällslivet och främja kristen tro och tillämpning av dess kärlekslära. Men, vårt folk är i religiöst avseende splittrat. Många äro religiöst indifferent, några fientliga mot tron även såsom kunskapsmoment. De religiöst intresserade äro splittrade i olika åskådningar. Min strävan har varit och blir att söka ena de för kristen tro och sed intresserade i samfällid strävan att bevara den obligatoriska kristendomsundervisningen i skolan. Det är för den kristna kyrkan och för kulturen minsann inte likgiltigt, om här i landet skulle växa upp ett släkte som inte vet, huruvida namnet Jesus Kristus är namnet på världens frälsare eller t. ex. namnet på ett putsmedel eller på ett bilmärke. Det finns inom den grupp av medborgare, som jag religiöst närmast känner frändskap med, tusenden, som önskade en annan och mera positiv eller biblisk kristendomsundervisning än den deras barn i skolan får, som önskade en personlig kristen lärare eller lärarinna, som så att säga bröte den gudomliga uppenbarelSENS strålar i ett personlighetsprisma. Så djupt och allmänt är detta behov hos dessa meningsgrupper, att det på sin tid tog sig uttryck i en hemställan till regeringen från Sveriges största frikyrkliga samfund med begäran om rätt för kristna föräldrar att få taga barnen ur skolans kristendomsundervisning och meddela en enskild — gärna en som ur kunskapssynpunkt vore fullt likvärdig med den statliga. Jag har gått emot denna hemställan, så långt det varit möjligt, för att vi skulle hålla samman om den obligatoriska undervisningen. Får en medborgare frihet, kan sådan ej vägras en annan som anför för honom talande skäl av annan art.

Det har varit mitt hopp, att de för kristendomens sak och för kristen kultur nitälskande folklagren skulle ena sina krafter om att värna detta ämne, hur de kyrkopolitiska förhållandena inom landet än kunde komma att gestalta sig.

Svar på interpellation. (Forts.)

Men skall denna önskan förverkligas, måste den ene och den andre underordna sina speciella krav under det allmännas väl. Det går ej an att här hänvisa till att vi ha en statskyrka, som bör behärska och leda undervisningen. Vi få inom olika schatteringar söka genom söndagsskolor, genom religiöst arbete bland barn och ungdom, genom bibelskolor och konfirmationsundervisning på annat sätt bygga på eller komplettera eller — i enskilda fall — rätta till vad staten har givit genom skolan. I stort sett ha, trots beklagliga missförhållanden i enskilda fall, fördelarna av status quo vida övervägt bristerna och avlägsnat de ändå större risker som skulle bli en följd av frivilligheten. Det är ur denna synpunkt, att vi fått avspänning på skolans område, att vi fått en undervisning präglad av vidsyn och tolerans, som jag är tacksam emot den i många avseenden förkättrade man som skapade denna undervisningsplan och därigenom räddade det ämne som en gång var nära att försvinna. Det är ur denna samma synpunkt, som jag motsatt mig försöken att återgå till äldre förhållanden, som för vissa personer och riktningar kunna te sig som ideala men som ur helhetens synpunkt äro riskfyllda. Det är ju beklagligt, att det finns bildade och ledande personer i samhälle och kyrka som ej se utöver socken- eller skrågränsen, men däråt är uppenbarligen ingenting att göra.

Linjerna måste hållas klara mellan en obligatorisk skolundervisning och en frivillig kyrklig eller frikyrklig undervisning. Som regel bör undervisningen i barnskolan överlämnas åt skolans lärare. Prästerna äro till för andra uppgifter än som timlärare i folkskolan, och vi ha ej brist på lärare. Jag har intet emot facklärare i kristendomsämnet i folkskolan, där så kan ordnas genom frivillig överenskommelse och där lämpliga villkor äro för handen. Det har dock synt mig, att på en del håll motivet snarare varit tanken på en tillökning av församlingsprästens inkomster genom timundervisning i kristendom än en önskan att ersätta den undervisning som folkskolans lärare meddela med en sakligt värdefullare. För närvarande ha vi tyvärr brist på platser för utbildade barnalärare, och statsrådet har i annat sammanhang i statsverkspropositionen påpekat det olämpliga i att ordinarie lärare medgivas rätt att meddela undervisning på annat håll än där de ha sin uppgift och sitt bröd. Det gäller således ej från min sida reservationslöst, vad statsrådet här framhåller såsom icke olämpligt. Finns ej kvalificerade lärare att tillgå, har jag ingen erinran mot uttalandet.

Slutligen, herr statsråd, vill jag säga, att jag har ingen erinran att göra mot vad Ni säger om vikten av att bereda lättnad för barnen att deltaga i konfirmationsundervisningen. Det är praktiskt och riktigt tänkt och sagt. Jag håller blott i enlighet med min allmänna syn på saken före, att det bör vara frihet för alla elever från undervisningen vid den tid som är lämplig eller åtminstone att, vad som parallellt med konfirmationsundervisningen anordnas för de andra barnen i folkskolan, blir av frivillig art.

Jag ber ännu en gång att få tacka herr statsrådet.

I detta anförande instämde herr *Sandberg*.

Chefen för ekklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Vad den ärade interpellanten berörde sist i sitt anförande kan jag icke gå in på i dag. Det rör en fråga, som för närvarande är under utredning och som jag icke kan yttra mig om i detalj nu. Vad som egentligen föranledde mig att begära ordet, var en passus i början av interpellantens anförande som jag anser att det bör sägas någonting om även från statsrådets bänken.

Jag vill framhålla, att jag icke haft anledning att taga reda på hur handläggningen av detta ärende skett, vem som skött det och på vad sätt ärendet

Svar på interpellation. (Forts.)

handlagts inom vederbörande ämbetsverk, skolöverstyrelsen. Jag har uteslutande fäst mig vid den skrivelse som avgivits, och jag vidhåller, att den icke kan läsas på annat sätt än som jag angav i mitt svar. Som sagt, jag har icke haft någon anledning att försöka utröna, huruvida den ene eller den andre handlagt detta ärende och vad den ene eller andre kan ha haft för personliga meningar inom ämbetsverket. Därom vet jag ingenting. Jag tillåter mig undra, om det är så lämpligt och trevligt, att allt möjligt tassel och tassell från ärendenas handläggning inom förvaltningen drages inför kammaren. Detta har inte någon saklig betydelse för bedömandet av det ärende som är före.

Jag vill till sist också säga en annan sak för att icke bli missförstådd, och det är, att jag *icke* sagt, att det förfaringssätt, som jag mycket väl vet att man använder på flera håll här i landet — icke bara i Norrland utan också i Dalarna — är stridande mot gällande författning. Det är tvärtom i enlighet med författningen, det har jag uttryckligen framhållit. Jag har emellertid som min personliga mening velat framhålla, att det kan vara till skada — jag upprepar det ännu en gång — både för kyrkan och skolan, om konfirmationsundervisningen berövas sin nuvarande frivilliga karaktär och sammanföres med skolans obligatoriska undervisning. Jag är rädd för att så kan bli fallet, om detta skulle bli ett system som komme att utbreda sig över hela landet. Det är inte, tror jag, någon lämplig anordning, utan då är, som jag ser saken, det andra alternativet bättre, nämligen att man ger barnen ledigt, så att de kunna delta i den frivilliga konfirmationsundervisningen samtidigt som de gå i skolan. Det får då ske på ett förståndigt och rimligt sätt som, enligt vad riksdagen skrivit, anpassas efter de olika förhållandena på varje särskild ort. Den saken skall jag icke vidare gå in på, då ingen här opponerat sig mot denna princip utan alla tyckas anse, att det är en riktig och rimlig anordning.

Herr **Mosesson**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Med anledning av vad herr statsrådet yttrade om tassel och tassell ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att omedelbart efter det skolöverstyrelsens besked kom, påpekade Svensk Lärartidning det egendomliga förhållandet, att ärendet icke föredragits av ett undervisningsråd utan att beslutet var undertecknat av skolöverstyrelsens chef med kontrasignation av en amanuens. Det är en given sak, att en sådan omständighet tilldragit sig uppmärksamhet, då det gällt en fråga av denna art. Det är alltså här icke fråga om något otillbörligt tassel och tassell.

Härefter yttrade:

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Interpellantens första fråga rör ju tolkningen av innehållet i en skrivelse från skolöverstyrelsen till folkskolestyrelsen i Härnösand, och kammarens ledamöter torde då finna det naturligt, att även jag blandar mig i denna debatt. Och jag har fått ett ytterligare skäl till detta genom vissa ganska anmärkningsvärda yttranden i herr Mosessons båda inlägg i debatten i dag. Jag skall taga upp den passus, där herr Mosesson gick in på denna frågas handläggning inom skolöverstyrelsen. Herr Mosesson säger, att frågan handlagts på ett sådant sätt, att man kan tala om ett egendomligt förhållande. Och detta egendomliga förhållande skulle bestå däri, att jag själv övertog föredragningen av ärendet. Jag vill då upplysa interpellanten om, att alla de verksinstruktioner, som jag känner till, innehålla en föreskrift om att chefen har rätt att, när han vill, övertaga föredragningen av ett ärende. Att jag övertog föredragningen av detta ärende kan så mycket mindre betecknas som ett egendomligt förhållande, som jag — vilket kanske flera av de närvarande känna till — är gammal teolog. Jag har varit docent vid en

Svar på interpellation. (Forts.)

teologisk fakultet i många år och har under tio års tid varit lektor i ämnet kristendomskunskap. Det är då ganska anmärkningsvärt, att min gamle vän herr Mosesson anser det vara ett egendomligt förhållande, att jag övertager föredragningen av ett ärende, som rör kristendomsundervisningen. Vilka ärenden skulle jag då med herr Mosessons tillstånd få föredraga? Jag vill framhålla, att då jag övertog föredragningen av ärendet var mitt enda intresse, att överstyrelsen skulle giva ett klart och skarpt — jag menar skarpt i fråga om de logiska distinktionerna — svar på den viktiga frågan om skolan och konfirmationsundervisningen. De två undervisningsråd, som deltog i ärendets handläggning, nämligen chefen för folkskoleavdelningen, undervisningsrådet Engvall och t. f. undervisningsrådet folkskoleinspektören Björkman, voro från början i sak fullkomligt ense med mig. Detta må vara nog som replik på herr Mosessons anförande i denna del. Vad herr Mosesson betecknat som ett egendomligt förhållande, har alltså varit alldeles normalt och lagenligt.

Såsom herr Mosesson erinrar om i sin interpellation uppstod i höstas i pressen en debatt om skolöverstyrelsens svar på folkskolestyrelsens i Härnösand förfrågan. Folkskolestyrelsens fråga gällde, huruvida undervisningen i kristendomskunskap i folkskolans sjunde klass kunde handhas av prästmän och därigenom den vanliga konfirmationsundervisningen slopas. Tyvärr uppstod genast från början oklarhet rörande innehållet i skolöverstyrelsens svar. Av departementschefens svar på herr Mosessons interpellation torde emellertid framgå, att denna oklarhet ej berodde på utformningen av skrivelsen. Oklarheten berodde i stället på ett ofullständigt och delvis felaktigt återgivande av skrivelsen. Jag är nu i tillfälle att tala om hur detta gick till, då jag kan ge besked i saken med upplysningar från TT. Det ofullständiga och felaktiga återgivandet av överstyrelsens skrivelse hade kommit från Härnösand. När herr Mosesson blandade sig i debatten — han gjorde ett inlägg i, om jag inte minns fel, en ungdomstidskrift, och detta inlägg avtrycktes sedan i Svensk Lärartidning — utgick han uppenbarligen också från denna ofullständiga och missvisande version av skrivelsen. När herr Mosessons inlägg kom för mina ögon, ringde jag omedelbart upp herr Mosesson och frågade honom, hur han kunde draga så alltigenom felaktiga slutsatser av det klara och otvetydiga svar, som skolöverstyrelsen avgivit. Det framgick av telefonsamtalet, att herr Mosesson icke tagit del av skrivelsen utan byggt på de felaktiga tidningsreferaten. Detta är förklaringen till herr Mosessons misstolkningar av skrivelsen och till hans misstänkliggörande av skolöverstyrelsens ståndpunkt.

Nu frågar kanske någon av de ärade kammarledamöterna, varför jag icke genast kom med en dementi. På den frågan vill jag svara, att det är inte så lätt för ett ämbetsverk att få fram en effektiv dementi, om det nu haft oturen att få en skrivelse felaktigt refererad. Detta är särskilt svårt, när missförståndet grundar sig på en feltolkning av en skrivelse. Det går nämligen i allmänhet inte — och det kan man knappast begära — att få skrivelsen avtryckt in extenso i dagspressen, vilket är det enda effektiva sättet. Man får i stället nöja sig med en förklaring, vilken kan godtagas eller förkastas, och resultatet blir ofta blott att den fruktlösa debatten fortsättes. I detta fall hade jag emellertid tänkt försöka mig på en dementi. Men så förekom det i början av diskussionen i pressen ett meddelande, att det säkerligen omedelbart skulle ordnas med en interpellation i frågan. Och då jag ansåg, att saken härigenom skulle bliva effektivt klarlagd, underlät jag att utfärda någon dementi. Tyvärr kom inte denna interpellation till stånd under urtima riksdagen, vilket efter vad jag förnummit berodde på vissa formella skäl. Jag har endast velat påpeka detta som en förklaring till att jag underlät att försöka mig på en dementi genom pressen.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag vill även framhålla, att det icke förelåg något sakligt behov att rätta till missförståndet. Sedan denna interpellation väckts, har jag genom telefonpåringning till Härnösand förvissat mig om att ingen prästerlig timlärare är anställd vid Härnösands stads folkskolor. Jag har vidare fått uppgift om att man har ordnat frågan på ett annat och lämpligare sätt. Sjunde klassens schema har ordnats på sådant sätt, att konfirmationsundervisningen får tillbörlig plats och tillbörligt utrymme. Trots det felaktiga referatet av skrivelsen har man tydligen i Härnösands folkskolestyrelse omedelbart uppfattat innebörden av densamma, och man har synbarligen icke haft en tanke på att genomföra en anordning, som stått i strid mot den ståndpunkt, som skolöverstyrelsen intagit.

Jag kan emellertid icke underlåta att även något ingå på det sätt, på vilket interpellanten sedermera uppträtt i denna fråga. När han uttryckte sin tacksamhet till ecklesiastikministern för att han fått klart besked i alla väsentliga stycken, måste jag säga, att han även kunde ha uttryckt sin tacksamhet till skolöverstyrelsen för det sätt, på vilket överstyrelsen handlagt ärendet. Men det gjorde han inte. Emellertid, i motiveringen till sin interpellation refererar herr Mosesson skolöverstyrelsens skrivelse till viss del, och så förklarar han, att det är ett fullt riktigt resonemang. Men han går förbi den sista delen av skolöverstyrelsens skrivelse, som innehåller svaret på själva huvudfrågan. Anledningen till detta kan man mycket väl förstå, ty om herr Mosesson refererat skrivelsen fullständigt, så hade han icke haft en tillstymmelse till motivering för sin fråga. Denna hade nämligen då redan varit besvarad. För att kammaren skall kunna bilda sig en uppfattning, huruvida vårt skrivsätt varit oklart eller otydligt, skall jag tillåta mig att läsa upp den av herr Mosesson utelämnade delen av skolöverstyrelsens svar på frågan om kristendomsundervisningen i folkskolans sjunde klass kunde träda i stället för konfirmationsundervisningen. Det är inte så många rader, så kammaren ursäktar mig säkert, att jag gör citatet. Det heter på följande sätt: »Att använda någon del av den åt kristendomsämnet anvisade tiden för vissa av konfirmationsundervisningens speciella uppgifter, som falla utanför skolans studiemål i detta ämne, synes överstyrelsen icke förenligt med gällande författningar. Överstyrelsen vill i detta sammanhang också erinra därom, att största avseende måste fästas vid det förhållandet, att deltagandet i kristendomsundervisningen i skolan är obligatoriskt, under det att deltagandet i konfirmationsundervisningen är frivilligt. I anvisningarna till kursplanerna för ämnet kristendoms-kunskap har stor hänsyn tagits och måst tagas till detta förhållande. Ju större värde man tillmäter den obligatoriska kristendomsundervisningen i folkskolan, desto större vikt måste man tillägga andan och innehållet i anvisningarna i detta hänseende och detta både i teorien och praktiken.» På själva huvudfrågan, alltså frågan om kristendomsundervisningen i folkskolans sjunde klass lämpligen kunde anordnas på sådant sätt att den ersatte konfirmationsundervisningen, har alltså skolöverstyrelsen svarat bestämt och otvetydigt avböjande, och till stöd för sin ståndpunkt har överstyrelsen åberopat dels principiella skäl dels innehållet i gällande författningar. Herr Mosesson har nu i sin interpellation inte velat göra gällande, att denna huvuddel av skolöverstyrelsens skrivelse, varav han refererat hälften, skulle vara oklar eller oriktig. Han talar tvärtom i interpellationen om det riktiga resonemang som överstyrelsen för. Oklarheten skulle betingas av det sista stycket i denna skrivelse, som handlar om någonting helt annat, nämligen om rätten och möjligheten att låta präster undervisa i ämnet kristendoms-kunskap i folkskolan. Jag måste uttala min förvåning över att denna sista del av skolöverstyrelsens skrivelse kunnat föranleda någon som helst

Svar på interpellation. (Forts.)

oklarhet beträffande överstyrelsens ståndpunkt i huvudfrågan och detta just därför, att denna del kommer i omedelbart sammanhang med överstyrelsens principiella uttalande om kristendomsundervisningen i folkskolan och konfirmationsundervisningen. Överstyrelsens uttalande om rätten och möjligheten att låta präster undervisa i kristendomsämnet i folkskolan gjordes helt enkelt därför, att folkskolestyrelsen i Härnösand framställt en förfrågan till ämbetsverket härom. Denna fråga krävde ett svar, och svaret kunde ej bli mer än ett.

Jag är övertygad, att om herr Mosesson i ämbetsställning skulle ha avgivit svaret, hade han måst avgiva precis samma svar som vi, att det föreligger intet hinder för folkskolestyrelse att anställa för uppdraget fullt kvalificerade facklärare. Den rätten ha folkskolestyrelserna i detta land sedan gammalt haft. Något annat svar kunde ej gärna givas på den gjorda framställningen i denna punkt. Överstyrelsen har i denna del av sin skrivelse endast givit en faktisk upplysning. Och om den icke sammanfaller med interpellantens eller andras önskemål, så ändras däriigenom icke ett dugg i de faktiska förhållandena eller den rättsligt bestående grundvalen för dessa förhållanden. Det är icke heller en anvisning, huru undervisningen borde ordnas i detta fall, som givits i överstyrelsens skrivelse. Det är blott och bart en faktisk upplysning, betingad av en förfrågan. Och ett ämbetsverk bör i allmänhet svara på förfrågningar i tjänsten av underordnade myndigheter.

Till sist några personliga reflexioner. Enligt min bestämda uppfattning, som förvisso icke stannar från i går och icke är föranledd av framställningen från Härnösands skoldistrikt, kan den viktiga frågan om skolan och konfirmationsundervisningen icke lösas genom någon sorts sammankoppling eller sammanslagning av skolans kristendomsundervisning och konfirmationsundervisningen på det sätt, som föreslogs i Härnösand. Jag har i detta stycke samma ståndpunkt som interpellanten, och jag har denna ståndpunkt sedan gammalt, och säkerligen i huvudsak på samma grunder som interpellanten.

I sin interpellation framför han också motiv för denna ståndpunkt, som återfinnas i och som han kunde ha hämtat ur skolöverstyrelsens skrivelse. Jag skall nu icke närmare gå in på dessa motiv; de ha framförts, som jag sagt, i den omdebatterade skrivelser. Men detta är en sak. En annan sak är att lägga hinder i vägen för att präst, där de lokala förhållandena göra det lämpligt, övertager kristendomsundervisningen i vissa klasser i folkskolan. Mig veterligen — det anser jag i detta sammanhang vara en ganska viktig upplysning — har detta förekommit endast i mycket ringa utsträckning, och de farhågor, som yppats t. ex. i folkskollärarnas egna fackorgan för att lärarna skulle utträngas av präster, då det gäller kristendomsundervisningen, finner jag helt ogrundade och uppkonstruerade. Jag kan verkligen icke tänka mig, att om det är en folkskollärare, som är intresserad av undervisningen i detta ämne och vill undervisa i detsamma, det någonsin inträffat eller kommer att inträffa, att han förhindras däriifrån av sin skolstyrelse. Däremot finnas säkert fall, där det, om det sker i fullkomligt samförstånd med vederbörande lärare, kan vara till gagn för undervisningen, att facklärare anställas också i kristendomsundervisningen. Jag kan icke finna, att några skäl anförts för att i fråga om kristendomsundervisningen intaga annan ståndpunkt än i fråga om andra ämnen, när det gäller skolstyrelsens rätt att anställa fullt kvalificerade facklärare. Tvärtom kunna just beträffande detta ämne i enskilda fall föreligga särskilda skäl, som kunna göra det motiverat att använda denna anordning. Jag förutsätter givetvis, att även i sådana fall undervisningsplanens såväl kurser som särskilda anvisningar i kristendomsämnet noggrant följas och tillämpas.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag vill sluta med att uttala min tillfredsställelse över, att interpellanten i sin här inför andra kammaren framförda interpellation uttalat följande: »Jag beklagar djupt, om jag missuppfattat skolöverstyrelsens svar.» Hade interpellanten varit en vän av ett exakt uttryckssätt, så hade det otvivelaktigt hetat: »Jag beklagar djupt, att jag missuppfattat skolöverstyrelsens svar.»

Herr Staxäng: Herr talman! Jag hade tänkt att vid årets remissdebatt beröra den sak, som interpellanten från annan utgångspunkt här berört i sammanhang med sin interpellation, nämligen folkskolans kristendomsundervisning, men jag avstod då. När saken nu har rullats upp, kan jag emellertid icke undgå att framföra några av de synpunkter, som jag då hade tänkt framföra.

Först vill jag, herr talman, meddela, att jag från i någon mån andra utgångspunkter och även andra motiv än dem, som synas ligga bakom interpellationen, kommer till den slutsatsen, att det kan icke vara någon riktig eller fullödig lösning av konfirmationsundervisningen, att prästen handhar t. ex. kristendomsundervisningen i folkskolans sjunde klass. Ur rent praktiska synpunkter vill jag först personligen framhålla, att det är en för prästen mycket svår genomförbar åtgärd. Men en annan synpunkt, som också ecklesiastikministern här framförde, är att konfirmationsundervisningen är något annat än skolans kristendomsundervisning. Det är en förberedelse, och jämväl undervisning, för ett nådemedel, som kristendomen har fått, nämligen Herrens heliga nattvard. Med tanke på detta kommer man oundvikligen fram till de allvarligaste hindren för att prästen genom att handhava kristendomsundervisningen i folkskolans sjunde klass skulle kunna slopa den särskilda konfirmationsundervisningen. Ty vid handhavandet av folkskolans kristendomsundervisning blir ju prästen underordnad undervisningsplanens bestämmelser, och följaktligen kan han också bli tvingad att använda en lärobok, som icke kan läggas till grund utan rent av är olämplig för en konfirmationsundervisning, som har denna undervisnings höga uppgift i sikte.

Det är, herr talman, mitt motiv för mitt ställningstagande i denna sak.

Det är med vemod som jag ser några satsar i herr Mosessons interpellation, vilka jag för min del tycker röja andra motiv och syftemål. Jag måste säga öppet och rent till herr Mosesson — jag kan göra det med den vänskap jag har för honom — att jag tycker, att det är flera uttalanden i interpellationen, som röja alltför låga konkurrenssynpunkter, t. ex. en sådan sats som den, där det i interpellationen säges, att kyrkan bör icke få använda skolan som ett instrument för propaganda. Jag kan icke fatta, hur en person med religiös inställning och som bör ha en historisk syn på vårt samhälles utveckling, kan säga något dylikt. När man vet, herr talman, att vår evangelisk-lutherska kyrka i vårt land är folkundervisningens moder, då får man icke på detta sätt misstänkliggöra, att kyrkan, med det ansvar den känner för skolan och ungdomens fostran, med sorg ser vad som för tillfället och i nutiden fattas i folkskolans kristendomsundervisning. Och trots att jag ej kan följa den framställning, som gjorts från Härnösands skolstyrelse, så förstår jag mycket väl de motiv, som säkerligen på kyrkligt håll i många fall ligga bakom deras framställning i denna sak.

Ty läget är i själva verket, att den undervisning i kristendom, som nu lämnas våra barn i folkskolan, är ingen grundval för den konfirmationsundervisning, den verkliga konfirmationsundervisning, som skall givas våra barn. Det är ju själva läget för närvarande.

Vi veta ju utvecklingen på denna punkt. Det anser jag är en mycket vä-

Svar på interpellation. (Forts.)

sentlig sak i dagens debatt. Vi veta ju, hur undervisningstiden skars ned, när det gällde kristendomsundervisningen. Vi veta ju också, att den lärobok, som med rätta ansetts vara Martin Luthers största mästerverk, nämligen Luthers lilla katekes, på sin tid blev en av vårt lands mest förföljda och kritiserade böcker. Vad denna bok betytt för vårt folks fostran börjar man nu att även inom lärarkåren inom vårt lands folkskola mer och mer förstå. Det har också visat sig, att när man gång på gång försökt att få fram en ny lärobok för folkskolans kristendomsundervisning, har man tyvärr måst konstatera, att man icke har kunnat lyckas i den saken. Ja, man har i det arbetet bildligt talat fått stå med en tiggares blick, för att citera en känd författares ord.

Det är med vemod som man tänker tillbaka på den tidsperiod, då detta hände. Man lekte formligen »vindsröjning» i sin iver att utmönstra allt, som hade något slags dogmatisk innebörd, när det gällde kristendomsundervisningen. Vissa delar av Nya testamentet rycktes ju ur sitt sammanhang, men likväl skulle det bilda stommen och underlaget för skolans kristendomsundervisning. Jag kan bara nämna en sådan sak, att det har ofta lett till att bergspredikans krav faktiskt blivit framställda som mänskliga normalstadgar. Det blev i själva verket grundsatsen. Men grundvalen för läran om försoningen, kristendomens allra högsta innebörd, miste man. Ja, det paradoxala hände faktiskt, enligt vad en känd man på kyrkans område framhöll, att man faktiskt gjorde evangeliet till lag. Men kristendomen är både lag och evangelium.

Jag vill, herr talman, bara ge denna korta återblick på vad som har hänt och på det läge, som vi för närvarande ha i vår folkskola, när det gäller vår kristendomsundervisning, för att därmed peka på, att ett medel för att få fram en rätt lösning och en bärig lösning av det problem, som vi i dag ha att diskutera, är först en sak, som jag tacksamt här skall erkänna, nämligen det handtag, som ekklesiastikministern i dag har givit, då han här har framhållit nödvändigheten av att tid skall beredas barnen i folkskolans sjunde klass för att de skola få större möjlighet att delta i konfirmationsundervisningen. Vidare är det en andra sak, som är minst lika viktig. Det är att genomföra en förbättring av folkskolans kristendomsundervisning, så att den mera än nu kan ge barnen kunskap om kristendomens huvudsanningar. Då får man en grundval för att också en bättre effekt av konfirmationsundervisningen kan komma till stånd.

Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter därför att det förefaller mig, som om vi kunna tala med varandra i riksdagen litet mera nu än förr i denna sak. Ty man har mer nu än för några år sedan fått klart för sig, att den karaktärsdanande undervisningen i folkskolan nu är nödvändig och att i det fallet kan man icke komma förbi vad sann kristendom där kan giva.

Jag kan bara inom parentes framhålla, att en ledamot av första kammaren, som jag åtminstone förr fått den föreställningen om, att han ej varit så synnerligen välvilligt inställd till dessa frågor, nämligen herr Fredrik Ström, i riksdagen i år i en motion pekat just på nödvändigheten av en undervisning, som tillgodoser ungdomens karaktärsdanning i folkskolan. Det har också kommit fram så många exempel på, vad det betyder att ett folks moral bygges på en undervisning i kristendom. De händelser, som skedde i Finland förra året, visade klart, att dess folks starka moral byggde väsentligt på kristendomens inflytande på folket. Lika visst och klart är — det framträder icke minst i uttalanden från Frankrike — att sammanbrottet där till stor del berodde på brister hos folkets moral. Bristen på kunskap i kristendom var en av orsakerna. Jag kan också nämna, att därifrån kommit ganska tydliga ut-

Svar på interpellation. (Forts.)

talanden under senare tid, att tillströmningen till kyrkan nu är större än förr.

Jag tror mig också ha rätt att framhålla, att det finnes saker, som hänt i vårt land, icke minst när det gäller denna katastrofala ökning av ungdomsbrottsligheten, som även tala sitt allvarsamma språk. I ett uttalande i en utredning, som för några år sedan gjordes av överdirektören vid landets fångvårdsväsen, framhölls, att som en av orsakerna till denna stegring kunde man tydligt också finna bristen på kunskap hos ungdomen, i vad det gäller kristendomens krav och lära.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter i anslutning till interpellationssvaret. Jag ber ånyo att få tacka ecklesiastikministern för utfälselsen, att han vill medverka till att tid lämnas ungdomen i folkskolan för att den skall få bättre möjlighet att delta i konfirmationsläsning.

Herr Hallén: Herr talman, mina damer och herrar! Efter generaldirektör Holmdahls förklaring har jag den uppfattningen, att en mycket stor del av denna debatt skulle kunnat avlysas. Det är en tillräckligt tillfredsställande och rätt klagörande utredning han lämnade. Och frågan om skolstyrelsen i Härnösand och prästerskapet i Härnösand torde vi kunna alldeles lämna å sido efter denna förklaring.

Det är emellertid, herr talman, alldeles säkert så, att både i vår kammare och hos allmänheten i vårt land, trots tidslägets allvar, uppkallar en sådan här fråga mycket intresse. Och för oss, som varit med i riksdagen åtskilliga år, uppkallar detta också i minnet alla stridigheter i förgångna år om kristendomsundervisningen, speciellt i folkskolan. En del av oss kommer ihåg den tid, då här före den rydénska undervisningsplanen framfördes krav från professor Knut Kjellberg, redaktör Mauritz Hellberg och andra om en konfessionslös religionshistorieundervisning, under det att de, som förr i tiden stodo på herr Staxängs sida, bröto lans för Luthers katekes' fortsatta herravälde i våra barn-domsskolor. Vi minnas också den slutliga lösningen, som den långa striden fick, då vi kommo fram till 1919 års undervisningsplan, som jag för min del vill kalla ett försök till en samlande rikslinje. Den ville ju med hänsyn till hemmens olika åskådning och karaktär giva en undervisning i kristendom, som varken var dogmatiskt bunden eller konfessionell men heller icke var så där man kan säga konfessionslöst religionshistorisk, så att undervisningen skulle urarta till en promenad i ett religionshistoriskt galleri under skolans kristendoms-timmar. Man sökte en samlande riktlinje, som skulle, utan att man använde sig av dogmatisk eller konfessionell framställning, ändå åt barnen giva en religiöst och sedligt vädjande påverkan i denna undervisning.

Med minne av detta kan man också förstå, att på en del håll i landet kunnat komma fram oro för att det möjligtvis skulle åsyftas en återgång till en konfessionellt betonad undervisning, och man menar speciellt, att, om präster, som man måste förutsätta ha en viss dogmatisk åskådning, såsom facklärare få åtaga sig denna undervisning, så riskeras, att undervisningsplanens huvudprinciper äventyras. Det har ju såväl skolöverstyrelsen som statsrådet tydligt pekat på. Jag tror också, att det förhåller sig på det sättet. Skulle prästerna börja mera allmänt att såsom facklärare åtaga sig denna undervisning, så kunde ju krav framkomma även från dem, som tillhöra andra dogmatiska grupper. Det är klart, att vårt skolväsende icke vore betjänat med att kristendomsundervisningen i folkskolorna på somliga platser omhänderhades av baptistpredikanter, på andra av metodistpräster, av predikanter, tillhörande missionsförbundet, eller av prästmän av schartauansk eller annan mer markerad konfessionell läggning. Även om denna undervisning icke skulle få det ringaste samband med

Svar på interpellation. (Forts.)

konfirmationsundervisningen, så ställer jag mig själv högst betänklig till det antydda arrangemanget utom i speciella undantagsfall, sådana som herr Holmdahl erinrat om.

Herr talman! Här komma vi in på frågan om motiven. Jag vill tillbakavisa interpellantens lätta antydning, att en del präster skulle åtaga sig kristendomsundervisning i skolorna för att få extra inkomster. Man kan väl hos sina medmänniskor förutsätta även andra bevekelsegrunder än rent materiella. Härvid bör först och främst erinras om prästernas missnöje över att man ännu icke efter fyra eller fem års tid kunnat få fram en bestämmelse, som garanterar barnen i det sjunde skolåret den fritid, som de behöva, för att kunna delta i konfirmationsundervisningen. Med den fart, med vilken utredningskvarten arbetar, borde det lyckas att ganska snart komma fram till ett positivt resultat. Detta ställde ju också statsrådet i utsikt.

En annan orsak till denna framstöt har varit av djupare och allvarligare innebörd. Jag vill understryka, att vad jag nu kommer att säga icke innebär någon kritik eller anmärkning mot vår folkskollärarkår. Det har som bekant hänt, att präster anmodats övertaga undervisningen i kristendom därför att den ordinarie lärare, som eljest skolat undervisa i ämnet, icke varit lämplig eller själv önskat att någon annan skulle övertaga denna undervisning. Här upprullas ett problem, som jag tror, att den stora allmänheten är i ännu högre grad intresserad av, och det är frågan, hur man i en tid som denna skall kunna skänka undervisningen större effektivitet än den på många håll hittills haft. Den frågan beröres ju, formellt sett, icke i interpellationen — det erkänner jag — men den har sin utomordentliga betydelse. Naturligtvis bör man, herr talman, taga hänsyn till att man i olika hem har olika uppfattning, när det gäller livsåskådning. Å andra sidan får man se till, att man icke går så långt i hänsynsfullhet, att skolans kristendomsundervisning blir färglös och opersonlig. Skolbarnen äro oerhört känsliga och fordra att få veta, var de ha sin lärare. Ibland kan det hända, att det under en kristendomslektion lägger sig ett moln av indifferentism över klassrummet. Det är det sämsta, som kan inträffa vid en svensk folkskola. Bättre är det då att icke ha någon kristendomsundervisning alls. Man kan icke förutsätta, att varje lärare i vårt land skall ha en positivt religiös livssyn. För många lärare måste det därför kännas svårt att undervisa i kristendom. Man får icke döma en lärare, som saknar en positivt religiös livssyn, därför att han icke är i stånd att meddela kristendomsundervisning i den rätta andan. Det kan bero på personliga, ofta ytterst ömtåliga förhållanden. Frågan löses icke genom att man låter prästerna övertaga kristendomsundervisningen. Prästerna räcka icke till för denna uppgift. I en vidsträckt landskommun låter det sig av praktiska skäl icke göra, att prästen i församlingen handhar kristendomsundervisningen. Jag tillåter mig emellertid, herr talman, att framkasta tanken, att vi, då vi nu stå inför en genomgripande revision av 1919 års undervisningsplan, böra undersöka möjligheten för att även i folkskolorna genomföra en ämnesuppdelning. Det är väl idealet, särskilt i de lägre klasserna, att en lärare handhar undervisningen i alla ämnen och således även i det fostrande kristendomsämnet. I många fall skulle det dock vara till stor fördel, om en lärare utan fallenhet för kristendomsundervisning kunde få överlämna undervisningen i kristendom till en religiöst inspirerad kollega, eventuellt även i något annat ämne, då erfarenheterna från de allmänna läroverken giva vid handen, att det icke alltid är bäst med uteslutande facklärare. Jag tror, att man på det av mig antydda sättet skulle kunna åstadkomma en väsentlig förbättring av kristendomsundervisningen i folkskolan, och det är ju härvidlag det viktigaste.

Jag minns, att statsrådet i sin mycket uppmärksammade diktamen angående

Svar på interpellation. (Forts.)

den stora skolutredningen sade några ord om vikten av, att skolan icke bara meddelar kunskap och upplysning, utan att den på ett bättre sätt än hittills bibringar direkt fostran. Jag tycker, att det, när det gäller kristendomsundervisningen, är på sin plats att stryka under dessa ord. Vad är det som har hänt under dessa sista år? Ha vi icke allesammans sett, hur den s. k. sekulariseringen gripit omkring sig bland både unga och gamla. Ett slags relativitetskänsla har betagit människorna förståelsen för vad man kan kalla det absoluta i tillvaron. Det har i människornas inre uppstått ett vakuum, ett tomrum, som ropar på att bli fyllt med nytt innehåll. Vi se i våra dagar, hur man utomlands med propagandans hjälp söker fylla detta tomrum med innehåll, som nästan fått religiös helgd. Vad det är för innehåll, det veta vi. Det är tidens nya våldsläror. Det är detta nya evangelium, som nu sår ut sitt säde i vår värld, men det är en sådd av granatskärvor. Man ser också, hur även i vårt land trots kristendomsundervisning och trots vår folkskolebildning skaror av barn och ungdom sekulariseras. Det är icke lärarnas eller undervisningens fel, utan det är ett komplex av faktorer, som medverkat till skapandet av den mentalitet, som nu börjat utformas, och man kan ju fråga sig, vem eller vilka äro de, som komma att fylla det tomrum, som bildats i tusentals unga sinnen.

Herr talman! Jag slutar med att säga, att för oss, för vilka de humanistiska idealen äro omistliga, för oss, som mena, att det är livets högsta värde att få leva för sökandet efter sanningen för dess egen skull, att få sträva efter objektivitet och rättvisa, för bibehållandet av aktningen för människovärdet, för hänsyn till olika tänkande och för vilja till samarbete och inbördes hjälp, för oss gäller den övertygelsen, att en religiös livssyn är det starkaste stödet just för dessa värden. Själv har jag den tron, att man icke kan motivera den demokratiska åskådningen, om man icke har denna religiösa livssyn. Ha vi denna livssyn, kunna vi nog också till slut enas om att giva den svenska barndomsskolans främsta uppfostringstimmar en sådan karaktär, att de bliva till större välsignelse för individ och samhälle än vad nu stundom är fallet. Detta är, vad det här gäller.

I detta anförande instämde herrar *Hansson* i Rubbestad och *Ekdahl*.

Herr *Lindén*: Herr talman! Efter den debatt, som här förts, finnes det icke så värst mycket att tillägga. Man bör dock göra klart för sig, att debatten rört sig efter två huvudlinjer, vilka icke visat någon tendens att sammanfalla. Det var ju för de initierade fullständigt klart, att, när skolöverstyrelsen lämnade sitt besked till Härnösand, så gällde det först och främst frågan, om konfirmationsundervisningen skulle få flyttas in i folkskolan. Det råder ju ingen som helst tvekan om, att skolöverstyrelsen på den punkten reagerat. Det var icke utan en mycket stor spänning, som Sveriges lärarekår i dag avvaktade statsrådets besked. Nu har man fått det bestämda beskedet, att statsrådet lika litet som skolöverstyrelsen vill vara med om, att konfirmationsundervisning meddelas i folkskolan. Det får icke bli tal om någon sådan undervisning. Så långt är allt mycket tillfredsställande.

Herr *Holmdahls* anförande glädde mig lika mycket som statsrådets. Herr *Holmdahl* sade emellertid, att det icke finns en tillstymmelse till motivering i herr *Mosessons* interpellation. Jag tror för min del, att det finns det. Motiveringen ligger emellertid på ett annat plan. Här måste man göra klart för sig skillnaden mellan den kristendomsundervisning, som skall bedrivas i skolan enligt gällande undervisningsplan, och den form av kristendomsundervisning, som kallas för konfirmationsundervisning. »Man får icke», yttrade statsrådet, »flytta in konfirmationsundervisningen i skolorna», men frågan är här, om

Svar på interpellation. (Forts.)

vi med den utveckling, som ägt rum under de senaste åren, verkligen gaderat oss emot att konfirmationsundervisningen ändå kommer in i skolorna. Man läser huvudingången, men man lämnar kanske bakhörren öppen. Jag anser, att detta bör påpekas i denna diskussion. Herr Holmdahl framhöll, att anställandet av facklärare kunde verka befruktande på skolans arbete. Frågan om anställande av facklärare i kristendomsämnet har varit aktuell i många år. Skulle man icke möjligen kunna tänka sig, att detta berott på annat än att många av folkskolans lärare icke känt sig kompetenta att undervisa i kristendom? Kan det icke möjligen ha berott på en önskan från statskyrkans sida att få hand om kristendomsundervisningen i skolorna?

Den strid, som föres här i dag, har ju närmast fått karaktären av en strid mellan å ena sidan statskyrkans och å andra sidan frikyrkornas representanter. En sådan strid föres numera i icke ringa utsträckning inom skolan. Skolan har gjorts till en krigsskådeplats. Jag ifrågasätter, om icke statskyrkan vid detta laget lyckats att taga utanverken. Ur *formell* synpunkt kan kanske ingenting invändas mot, att präster få undervisa i kristendom i folkskolorna, men jag undrar, om det icke däremot kan göras vissa invändningar ur *reella* synpunkter. Jag skall icke taga upp den insinuation, som någon gjorde, att statskyrkans präster ha intresse av att som timlärare bereda sig en extra inkomst. Jag skall icke heller taga upp den insinuation, som från annat håll gjorts om att det skulle föreligga ett slags konkurrens emellan olika kyrkor. Jag konstaterar emellertid, vad vem som helst, som litet grand följt med denna frågas behandling, kan konstatera, att man i ett rätt betydande antal skoldistrikt, när det gäller att bereda överläraren ledighet från undervisningen, anställt präster i församlingen som lärare i kristendom. Detta har medfört vissa praktiska fördelar. Prästerna äro ju fackmän, och många folkskollärare ha inte alltför ogärna sett, att de befriats från skyldigheten att handhava undervisningen i kristendom. Men det råder heller ingen tvekan om att man på kyrkligt håll med ganska stor belåtenhet sett, att präster fått hand om kristendomsundervisningen i vissa folkskolor. Oftast har det gällt undervisningen i sjunde klassen, och detta har kanske varit anledningen till, att den tanken uppkommit, att man likaså gott kunde slå ihop denna kristendomsundervisning med konfirmationsundervisningen. Jag sammanställer försöken i sådan riktning med det förhållandet, att man i en hel del skolor bibehållit det s. k. växellovet. Därvid ha barnen fem dagars läsning. Ena hälften får ledigt till exempel onsdagar och andra hälften torsdagar. Det starkaste motivet för bibehållandet av detta växellov, varigenom barnen berövas en dags undervisning, har just varit önskemålet att se till, att barnen kunde delta i konfirmationsundervisningen.

Jag ifrågasätter, om icke här kan spåras en viss bestämd tendens, som det gäller att se upp med. Ur den synpunkten kan skolöverstyrelsens besked icke anses fullt klart, medan statsrådets besked så till vida får anses klaggörande, att det ej endast visade, att statsrådet icke vill medverka till att konfirmationsundervisningen förläggas till folkskolan, utan ock innebar ett visst godkännande av den utveckling, som ägt rum. Statsrådet förklarade sig vara villig att medverka till en anordning, vilken innebar, att de elever, som önskade bevista konfirmationsundervisningen, skulle beredas ledighet ifrån skolan. Därmed äro vi inne på frågan om man från samhällets sida bör lämna statskyrkans anhängare en förmån, som man uppenbarligen icke har för avsikt att bereda andra kyrkors anhängare. Såsom skolman har jag ingenting emot, att barnen i våra folkskolor få större möjligheter att bevista såväl skolundervisningen som konfirmationsundervisningen, men som skolman kan jag icke vara med om att striderna mellan olika kyrkosamfund föras in i skolorna, vilket skulle bliva följden, om man privilegierade en viss kyrkas anhängare. Å andra

Svar på interpellation. (Forts.)

sidan veta vi allesammans, att det måste medföra svårigheter att ordna skolundervisningen, om en del barn skulle beredas ledighet från vissa lektioner.

Jag tror, att den debatt, som förts här, varit ägnad att klargöra begreppen. Det är tydligt, att statsmakterna definitivt avvisat tanken på att förlägga konfirmationsundervisningen till skolorna. Men jag hoppas också, att debatten skall ha bidragit till att hejda den utveckling, som pågår här i landet och som består däri, att statskyrkans präster mer och mer engageras för kristendomsundervisningen i skolorna. Under debatten har bland annat herr statsrådet framhållit, att det skulle vara till skada för både skola och kyrka, om konfirmationsundervisningen förlorade sin frivilliga karaktär. Det har redan framhållits, att skolmyndigheterna kunna väntas reagera mot att olämpliga moment införas i kristendomsundervisningen och mot att åsiktsfriheten eftersättes. Man har även framhållit, att präster såväl som lärare ovillkorligen måste följa undervisningsplanen. Vi torde väl emellertid kunna vara överens om, att inte ens en präst kan krypa ut ur sitt eget skinn. Den som har möjlighet att följa sina egna intentioner, kan givetvis utsätta ungdomen för olämplig påverkan. Det behöver icke ske genom framställande av direkta påståenden, utan det kan lika lätt ske genom utnyttjande av det inflytande, som en uppfostrare i regel har över sina elever. Vi måste göra klart för oss, att anställandet av präster som lärare i folkskolan för statskyrkan innebär en förmån och att det medför risk för religiös propaganda.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag hade knappt trott, att det efter statsrådets i stort sett fullkomligt tillfredsställande svar på herr Mosesons interpellation skulle behöva uppstå någon längre debatt. Här ha nu intressenterna, parterna i saken, producerat sig. Det har hållits långa föreläsningar och i ett fall till och med förekommit en ansats till predikoprov. Under sådana omständigheter anser jag det icke alldeles orimligt, att någon utanför de egentliga intressenternas krets blandar sig i denna debatt. Jag skall icke bli så långgrandig.

Principiellt sett så kan man väl knappast göra någon invändning mot, att facklärare få plats i folkskolan, att man begagnar sig av ämneslärare i den mån möjlighet därtill finns. Vid alla våra allmänna läroverk och framför allt i gymnasierna bedrivs undervisningen i kristendom och av teologer. Om man låter teologer bedriva undervisningen i kristendom också i folkskolorna, är däremot principiellt ingenting att invända. Men då uppkommer frågan, om det är lämpligt. Skola prästerna få »läggas sig ombord med» undervisningen i kristendom i sjunde klassen, så bör det ske endast under vissa bestämda förutsättningar. Först och främst måste fordras, att prästen följer den undervisningsplan, som uppgjorts, och icke går utanför densamma. Vidare får det icke kosta vare sig stat eller kommun någonting. Vidare är det nödvändigt, att den tid, som blir ledig för den ordinarie läraren, kan på lämpligt sätt utnyttjas i skolans tjänst. Jag betvivlar, att i praktiken alla dessa förutsättningar komma att kunna uppfyllas i något större antal fall. Under sådana förhållanden är det icke mycket att diskutera om. På några platser har man efter vad jag hört försökt att utnyttja läraren på det sättet, att han fått sitta inne i klassrummet, medan prästen undervisar i kristendom. Det tycker jag är en mycket dålig metod. Ingen skall inbilla sig, att läraren är i stånd att utöva en auktoritativ kontroll över prästens undervisning och att föra prästen tillrätta, om det skulle behövas.

Principiellt har jag sålunda ingenting att erinra emot, att präster bedriva kristendomsundervisning i folkskolan, om det kan ske utan någon kostnad för stat och kommun, och om prästerna vid undervisningen följa folkskolans kurs-

Svar på interpellation. (Forts.)

plan. Däremot anser jag det uteslutet, att kristendomsundervisningen i folkskolan skulle kunna ersätta konfirmationsundervisningen. Jag ställer mig en smula betänksam emot statsrådets löfte, att elever i sjunde klassen skulle kunna befrias från deltagande i viss del av skolundervisningen för att beredas tillfälle att tillgodojuta konfirmationsundervisning. Detta löfte har redan av en föregående talare påtalats. Jag skulle vilja stryka under, vad han yttrade. Det finns så många andra omständigheter, som göra, att undervisningen i folkskolan blir mera splittrad än undervisningen i de allmänna läroverken. Såvitt det är möjligt, bör timplanen följas, och man bör icke trasa sönder undervisningen genom att skicka eleverna än hit och än dit för tillgodoseende av andra uppgifter än dem, som folkskolan har. Herr talman, jag har ingenting att tillägga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag skulle med anledning av vad som, bland annat av den siste ärade talaren, sagts angående ledighet för deltagande i konfirmationsundervisning vilja fråga, hur man egentligen tänker sig, att man på annat sätt skall kunna klara den här saken. Antingen måste det ju ske genom någon slags ordning av konfirmationsundervisning och kristendomsundervisning i skolan ungefär efter förslaget från Härnösand eller också måste man på något sätt göra det möjligt för barnen att i den mån föräldrarna önska det följa konfirmationsundervisningen utanför skolan. Eleverna vid allmänna läroverk och kommunala flickskolor ha genom lagbestämmelser tillförsäkrats rätt till ledighet för deltagande i konfirmationsundervisning. Det förefaller under sådana förhållanden egendomligt, om folkskolornas barn, genom införande av det s. k. sjunde skolåret, skulle beredas sådana svårigheter, att de, för att kunna förtjäna sitt uppehälle, tvingades avstå från en konfirmationsundervisning, som de och deras föräldrar själva vilja, att de skola få. Jag tänker härvidlag särskilt på de fattigare eleverna. Mig förefaller det, som om det vore riktigt, att alla barn likställdes i detta hänseende, och att man således gör det möjligt för alla dem, som så önska, att delta i konfirmationsundervisningen genom ledighet från skolarbetet. Hur detta sedan skall ordnas, det är en rätt krånglig historia, det erkänner jag gärna, och frågan är icke löst ännu. Vi hålla, som jag sade i första anförandet, på med att undersöka, vad som kan göras, för att få till stånd så smidiga bestämmelser som möjligt. Att saken måste ordnas, förefaller mig uppenbart.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag får med anledning av statsrådets anförande bara fråga, var det står skrivet, att konfirmationsundervisning ovillkorligen måste meddelas under sjunde folkskoleåret.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det finns icke någon föreskrift därom, men jag föreställer mig, att i de flesta fall är det just under elevernas sjunde skolår, som deras föräldrar önska, att de skola erhålla konfirmationsundervisning. Föräldrarna önska detta därför att det är lämpligt, att de erhålla konfirmationsundervisning, strax innan de gå ut i förvärvsarbete. Det kan ju ställa sig besvärligt nog i alla fall.

Herr **Lindén**: Herr talman! Det torde inte vara alldeles nödvändigt, att barnen erhålla ledighet från skolan för att delta i konfirmationsundervisningen. Eftersom konfirmationsundervisningen är frivillig, kan det i större städer och samhällen vara möjligt att ordna det så, att konfirmationsundervisning meddelas vid aftonkurser. Å landsbygden, där barnen ofta ha lång

Svar på interpellation. (Forts.)
skolväg, kan väl konfirmationsundervisningen meddelas i omedelbar anslutning till skolundervisningen, till exempel efter skolarbetets slut. Man behöver då icke offra något av skolans tid. I Härnösand, där man enligt den felaktiga redogörelse, som lämnats i pressen, skulle ansett sig fått ett förhandstillstånd att låta konfirmationsundervisning meddelas under lästiden, har man ordnat det så, att konfirmationsundervisningen meddelas under ett par timmar i veckan utanför skolans vanliga timplan. Det har således gått bra att lösa problemet på detta sätt till och med i den stad, vars förhållanden ytterst givit anledning till denna debatt.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag skall icke yttra mig i denna rent interna skolfråga. Det allra lyckligaste vore ur många synpunkter, att eleverna först vid mognare ålder finge deltaga i konfirmationsundervisningen. Jag önskar icke vara med i någon knivkastning inför kammaren, men jag tillåter mig framhålla, att min vän herr Holmdahl som gammal etiker säkerligen anser, att man icke bör bedja om ursäkt, om man icke kommit till insikt om, att man begått ett fel. Jag har icke kommit till insikt om, att jag begått något fel, när jag yttrat mig om vad som kunnat utläsas ur svaret till Härnösand. Jag beklagar, att brevemottagaren eller någon honom närstående har givit Tidningarnas Telegrambyrå den uppgift, som jag återgav. Antingen har brevemottagaren icke kunnat läsa innantill, eller också har han tolkat brevet på sådant sätt, som han önskat, att det skulle kunna tolkas.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 83, angående anslag till Flygtekniska försöksanstalten: Utrustning m. m.;
nr 87, angående anslag till Statens hantverksinstitut: Utrustning; och
nr 89, angående anslag till statens sekundärlånefond för rederinäringen.
Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogos var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 80, angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 84, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 april 1935 (nr 105) om bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar (epizootilag); och

nr 85, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond.

§ 5.

*Utgifterna
under riks-
statens tredje
huvudtitel.*

Föredrogos statsutskottets utlåtande, nr 3, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21, angående upplysningsarbete för freden.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 23 av tredje huvudtiteln föreslagit riksdagen att till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1941/42 anvisa ett anslag av 10,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft dels en inom första kammaren av herr *E. G. C. Brandt* väckt motion (nr 74), vari hemställts, att riksdagen för budgetåret 1941/42 måtte bevilja ett oavkortat anslag av 15,000 kronor till upplysningsarbete för freden;

dels och en inom samma kammare av herr *Joh. Nilsson* i Malmö väckt motion (nr 132), vari hemställts, att anslaget till upplysningsarbete för freden måtte bibehållas vid nu utgående belopp 15,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 74 och I: 132, till Uppllysningsarbete för freden för budgetåret 1941/42 anvisa ett anslag av 10,000 kronor.

Vid punkten hade fogats reservation av herr *Lindberg* i Umeå, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 74 och I: 132.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna, ha två medlemmar av första kammaren, herrar Brandt och Joh. Nilsson i Malmö, motionsvis yrkat, att anslaget till upplysningsarbete för freden skall bibehållas vid samma belopp som för nu löpande budgetår, d. v. s. 15,000 kronor, medan Kungl. Maj:t föreslår en nedprutning med 5,000 kronor till 10,000 kronor.

Jag anser mig i detta sammanhang böra nämna, att medel ur detta anslag under senare år uteslutande gått till sådana organisationer, som sysslat med det mellanfolkliga samarbetets problem. Anslaget har sålunda inte som många tro använts för en propaganda riktad mot vår militära försvarsorganisation. Det råder ju för närvarande en dålig konjunktur för fredsorganisationerna. Vi ha tyvärr kommit därhän, att den, som vågar en antydning om att vi även uti denna järntid måste hålla fredens problem i sikte, nära nog riskerar att draga löje över sig. Det finns emellertid fortfarande några människor i det här landet, som inte uppgivit hoppet om att ett mellanfolkligt samarbete ännu en gång skall kunna byggas upp. I denna förhoppning söka dessa människor hålla fredsorganisationerna vid liv, även om de föra ett tynande sådant. Man har haft ett stöd i denna strävan i det ekonomiska bidrag, statsmakternas lämnat. Detta bidrag har emellertid minskats undan för undan. Anslaget på 15,000 kronor var otillräckligt, men 10,000 kronor är det naturligtvis i ännu högre grad. Vi skola om en liten stund bevilja tilläggsanslag till försvarsväsendet på över 100 miljoner kronor. Det sker utan någon som helst prutning. När

*Upplysnings-
arbete för
freden.*

Upplysningsarbete för freden. (Forts.)

jag ser hur frikostiga vi äro med medelsanvisningen på detta område, kan åtminstone inte jag bli övertygad om att vi inte skulle ha råd att bevilja 15,000 kronor till förberedelsearbete för den fredliga ordning, som vi väl alla hoppas skall komma efter det nu pågående kriget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna.

I detta anförande instämde herrar *Sandberg, Nilsson* i Norrlångträsk, *Mäler* och *Norén*, fru *Alvén* samt herrar *Skoglund* i Umeå och *Gustafsson* i Bogla.

Herr **Ward**: Herr talman! Herr Lindberg överdrev nog mycket betydelsen av den skillnad, som finnes mellan utskottets förslag och motionärernas yrkande, med vilket han förenade sig.

Det är väl ändå alldeles uppenbart, att om riksdagen ökar detta anslag med 5,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, kommer detta inte att i någon mån inverka på vårt folks ställning i avseende på det framtida fredsarbetet. Man bör alltså inte låta dessa 5,000 kronor utgöra någon mätare på intresset i det ena eller andra avseendet. Vi äro säkerligen alla fullt överens om att i den mån som vårt folk kan göra en insats för freden, så kommer det också att göra det. Därom råder ingen strid. I det nuvarande läget kan man för övrigt säga — hur paradoxalt det än låter — att vi trots krig och all förvildning ute i världen faktiskt ha mindre behov av detta fredsanslag än under normala förhållanden. Det låter ganska egendomligt, men det är tyvärr på det sättet. Meningen är nämligen, som herr Lindberg också mycket riktigt antydde, att detta fredsanslag i allra främsta rummet skall användas för att stärka det mellanfolkliga samarbetet. Under nuvarande förhållanden, när våra förbindelser utåt världen äro brutna — detta gäller även de andliga förbindelserna, kanske i ännu högre grad än de materiella — kan man inte utnyttja pengarna på samma sätt som förut. Till det man har kunnat åstadkomma för det förutvarande anslaget på 15,000 kronor under vanliga förhållanden räcka säkerligen i nuvarande läge de 10,000 kronor, som Kungl. Maj:t har föreslagit och som statsutskottet för sin del har tillstyrkt.

Jag tror också, att den organisation, som motionärerna framför allt ömma för, nämligen Föreningen mellanfolkligt samarbete för fred, bättre nu än tidigare bör kunna reda sig med ett något reducerat anslag. Jag vet självfallet inte, hur Kungl. Maj:t ämnar fördela de 10,000 kronor, som här äskats, på olika organisationer och uppgifter, men jag utgår ifrån att den förening, jag nyss nämnde, kommer att få lejonparten av detta anslag. Om denna förenings anslag minskas från exempelvis 9,000 kronor till 7,500 kronor har förvisso ingen skada uppstått. Det är en god regel inom all statlig och kommunal bidragsverksamhet, att man av de organisationer, som komma i åtnjutande av bidrag, kräver, att de uppbjuda all sin förmåga att på egen hand skaffa sig pengar. Om denna förening är av den stora betydelse som det göres gällande — vilket jag inte alls vill förneka — utgår jag ifrån, att abonnenterna hos denna förening och medlemmarna i densamma väl böra kunna utan alltför stora svårigheter tillskjuta det belopp, som eventuellt kommer att fattas för att organisationen skall kunna utöva sin verksamhet.

På grund av dessa motiv har statsutskottet funnit, att det med gott samvete bör kunna stanna vid det anslag, Kungl. Maj:t föreslagit. Fredsarbetet kommer inte att lida något ohägn på grund av denna reducering, och man bör under inga förhållanden sätta de anslag till försvarsändamål, som vi ha beviljat och som vi om en stund komma att bevilja, i något slags motsättning till den fråga, som det här gäller. Man kan tillgodose både det ena och det andra, och vad vi komma att besluta i fråga om försvarsförstärkande åtgärder kom-

Upplysningsarbete för freden. (Forts.)

mer inte att på något sätt bli till ohägn för den verksamhet, varom här är fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det är inte så lätt att säga, om det kommer att bli ohägn eller inte på grund av att detta anslag nedprutas. Vi få komma ihåg, att detta anslag från 30,000 kronor har nedsatts till 15,000 kronor, och nu föreslås det ytterligare sänkt till 10,000 kronor. Även om man inom de olika organisationerna är aldrig så entusiastisk och intresserad, måste alla förstå, att med en sådan svältfödning verkliga svårigheter måste uppstå för de olika föreningarna. Det har sagts, att de nog böra kunna reda sig ändå. Ja, det kan naturligtvis sägas, men då har man heller ingen känsla av att dessa organisationer göra någon nytta.

Jag måste säga, att i en tid, då vi ge så mycket pengar till informationsstyrelsen och andra organisationer för att få den rätta andan inom landet, då bör man även ha en tanke på dessa fredsorganisationer. Ty vad är det de göra? De försöka att ge en vederhäftig och god upplysning, att preparera sinnena för freden. Den dagen kommer väl en gång i alla fall, då vi åter skola kunna syssla med fredens problem. När den tiden kommer, blir det inte så lätt som det kan synas; det är inte bara att säga, att nu är det slut med kriget, utan man kommer då att ha oerhörda svårigheter att få i gång samarbetet mellan de olika länderna, att bekämpa hatet mellan de folk, som varit med i kriget, och att bekämpa brister av andra slag. Det är då av stor betydelse, att man har tillgång till en vederhäftig upplysning i frågor, som röra dessa förhållanden. De nuvarande fredsorganisationernas verksamhet lämnar just sådan upplysning och går i denna riktning.

Det är här inte på något sätt fråga om någon agitation mot det militära försvaret — de flesta som tillhöra dessa organisationer äro helt med på att man förstärker vår försvarsberedskap. Men bredvid vår försvarsberedskap skall också stå en fredsberedskap, och det är denna fredsberedskap, som fredsföreningarna i första hand ta sikte på och arbeta för. Jag tycker, att staten bör uppmuntra en sådan verksamhet i stället för att säga till dessa föreningar: Ni reda er nog ändå, även om ni inte få några pengar. I så fall kunde man ju ha tagit bort hela anslaget. Men varför minska ned ett litet anslag från 15,000 kronor till 10,000 kronor, när det såvitt jag kan förstå icke är av väsentlig betydelse för statens ekonomi, men däremot är av den största betydelse för dessa föreningar.

Herr talman, jag röstar på reservationen.

Häruti instämde fru *Lindqvist-Petersson*.

Herr Ward: Herr talman! Jag värdesätter mycket fröken Hesselgrens varma intresse för freden, men jag skulle ha varit ännu mera tillfredsställd, om fröken Hesselgren kunnat lämna några praktiska anvisningar, vartill dessa 5,000 kronor, som fröken Hesselgren så varmt talar för, skola användas. Här är det frågan om ett rent praktiskt spörsmål, ett anslagsbehov, och man bör därför bedöma saken med utgångspunkt från detta. Kan man inte visa, att dessa 5,000 kronor äro oundgängligen nödvändiga, och ge anvisning om vad de skola användas till, anser jag mig våga säga, att man då mera rör sig med allmänna talesätt än söker verkligt intränga i saken, sådan den för närvarande ligger till.

Jag vill dessutom nämna, att motionären icke framförde något yrkande, när frågan behandlades i första kammaren. Där bifölls utskottets hemställan utan

Upplysningsarbete för freden. (Forts.)

vidare, och det vore då ganska anmärkningsvärt, om andra kammaren, från vilken det icke finnes någon motionär i frågan, skulle komma att intaga en annan ståndpunkt.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Det var ett egendomligt resonemang herr Ward förde, när han sade, att de som tala för det högre anslaget skulle avge redovisning för hur pengarna skulle användas. Det är väl icke obekant för herr Ward, att byrån för det mellanfolkliga samarbetet har förvaltningskostnader — den har sitt bibliotek, den behöver tidningar och tidskrifter och har även en egen tidskrift. Jag har inte hört talas om att tryckningskostnader och hyror skulle ha blivit billigare. Jag tror, att därest Kungl. Maj:t så skulle kräva, komma nog vederbörande organisationer att kunna lämna bevis för att de behöva de pengar, Kungl. Maj:t till äventyrs kan komma att anvisa dem ur detta anslag.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det är knappast lönt att säga något mera i denna fråga, men jag måste ändå opponera mig mot herr Wards uttalande, att man i kammaren icke skulle kunna ta upp en fråga, i vilken det icke finnes någon motionär. Det är bara en händelse att jag själv icke är motionär i denna sak. Om jag hade upptagit den motion, som herr Joh. Nilsson i första kammaren har väckt, som min, skulle jag kanske enligt herr Wards mening varit mera berättigad att tala i saken. Men såvitt jag förstår har varje medlem av kammaren rätt att tala för den sak som han vill tala för.

Beträffande kostnaderna har jag samma uppfattning som herr Lindberg, att det är Kungl. Maj:ts sak att göra undersökning om vad pengarna skola användas till. Detta anslag är enligt min mening oundgängligen nödvändigt, om dessa organisationer — här har nämnts Informationsbyrån mellanfolkligt samarbete för fred; jag vill vidare nämna Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, Svenska föreningen för nationernas förbund d. v. s. Föreningen för ett nytt folkens förbund — som allesamman ha samma utgifter för hyror etc., skola kunna fortsätta den propagandaverksamhet, som från deras sida föres för freden.

Herr Ward: Herr talman! Det är mig angeläget att rätta en felaktig uppgift, som jag lämnade i mitt förra anförande. Det förhöll sig så, att motionären i första kammaren yrkade bifall till sin motion, men underlät att begära votering på densamma.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lindberg i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 21:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Upplysningsarbete för freden. (Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av fröken Hesselgren, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 75 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 22—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 9, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna för kapitalinvestering i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 6 och 17.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser hov- och slottsstaterna;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Nybyggnad
för riks-
försäkrings-
anstalten.*

Punkten 31, angående nybyggnad för riks-försäkringsanstalten.

Efter föredragning av punkten anförde

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag har icke begärt ordet på denna punkt för att göra något yrkande eller anmäla avvikande mening mot statsutskottets utlåtande. Jag har gjort det endast för att, när vi i dag behandla en mycket stor del av tilläggsstat II, fästa kammarens uppmärksamhet på arten av en del byggnadsföretag, som där förekomma. Vi ställa här till Kungl. Maj:ts förfogande hundratals miljoner kronor. Meningen är, att, om behov föreligger, Kungl. Maj:t skall använda dessa många pengar för att därmed skapa nya arbetstillfällen och motverka arbetslösheten.

Jag delar finansministerns uppfattning, när han i propositionen angående utgifterna å tilläggsstat II säger, att under nu rådande förhållanden särskilda krav böra ställas på de anläggningsarbeten, som skola ifrågakomma till utförande av arbetslöshetspolitiska skäl. Såsom i statsverkspropositionen framhållits, gäller det i huvudsak, att intet arbete bör igångsättas, med mindre det faller inom den ram, som begränsningen av våra materiella resurser uppdrager. Vidare måste hänsyn tagas till våra möjligheter till kapitalanskaffning. Med ett ord: vi äro i det läget, att vi noga böra överväga, vad vi kunna åstadkomma i betraktande av dels minskad kapitaltillgång och dels hotande materialbrist.

När man ställer finansministerns uttalande emot de förslag till arbeten, som här äro uppräknade, framför allt vad socialdepartementets verksamhetsområde beträffar, blir man en aning betänksam. Det är tillbyggnader och nybyggnader av olika slag för administrationen, för försäkringsanstalter, för olika länsstyrelser o. s. v., säkerligen arbeten, som i och för sig äro nyttiga och som skapa större trevnad och lättnad i dessa olika ämbetsverks och institutioners arbete, men det är intet, herr talman, som i en svår och hård tid hjälper oss i försörjningshänseende eller ökar produktionen för framtiden. Det är dyra arbetstillfällen, som vi skapa fram för ögonblicket. Det blir få dagsverken i förhållande till det kapital och det material, som åtgår, och sedda på längre sikt öka dessa arbeten icke våra produktionsmöjligheter.

Jag har, herr talman, härmed endast velat framhålla önskvärdheten av att när Kungl. Maj:t går att utnyttja och hushålla med de ekonomiska resurser och de materialtillgångar, som vi ha i landet, Kungl. Maj:t först och främst tänker på att dessa användas på ett sådant sätt, att de icke bara ge arbetstillfällen för ögonblicket utan även gynna våra försörjningsmöjligheter och vår produktionskapacitet för framtiden.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 32—40.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om kapitalinvesteringar i luftfartsfonden;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av fjärde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag till stat för luftfartsfonden m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg till den hos riksdagens kamrar, utskott och kansli tillfälligt anställda personalen;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser tolfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensionsväsendet; och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Föredrogs, punktvis, bankoutskottets utlåtande, nr 12, angående reglering för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen den 12 maj 1917 om expropriation;

nr 3, i anledning av väckt motion angående viss ändring i förordningen om erkända sjukassor; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 18 juni 1937 (nr 382) om barnbidrag, m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stöd-
jande av odlingen av vissa kulturväxter; och

nr 7, i anledning av väckt motion om viss utredning rörande den lägre
fiskeriadministrationens omorganisation.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

*Ändrad
sammansätt-
ning av vissa
kristids-
kommissioner
m. m.*

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i an-
ledning av väckt motion om ändrad sammansättning av vissa kristidskommis-
sioner m. m.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga ut-
skott hänvisad motion, nr 104, hade herr *Persson* i Stockholm *m. fl.* föreslagit,
»att riksdagen beslutar dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en
så ändrad sammansättning av livsmedelskommissionen, industrikommissionen,
bränslekommissionen, handelskommissionen och priskontrollnämnden samt av
dess rådgivande organ, att de till sin sociala sammansättning komma att av-
spegla den sociala sammansättningen hos det folk, vars försörjningsfrågor dessa
organ ha att avgöra; dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att
de centrala krisorganen, som sortera under folkhushållningsdepartementet, åläg-
gas att i månatliga berättelser redogöra för sin verksamhet och över sina
beslut samt att riksdagen måtte lämnas tillfälle att ta ställning till dessa be-
rättelser».

Utskottet hemställde, att här ifrågavarande motion, nr 104, icke måtte till
någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Senander**: Herr talman! Trots att en likalydande motion avslagits i
första kammaren, vill jag yttra några ord.

Utskottets utlåtande i denna fråga är inte bara magert utan också delvis
löjväckande. Det förefaller faktiskt, som om saken vore så besvärlig, att ut-
skottet så lättvindigt som möjligt vill avfärda den. Det rör sig ju dock här i rea-
liteten om en så viktig sak som folkförsörjningen under en synnerligen svår och
krävande krissituation. Det bör vara väl bekant för utskottet, att krisorganens
verksamhet genom brist på förutseende och genom ett byråkratiskt arbetssätt
skapat starkt missnöje hos de breda folkmassorna. Något förtroende eller någon
respekt för krisorganen existerar faktiskt inte hos den stora allmänheten. Tvärt-
om är krisbyråkratien utsatt för den blodigaste drift från allmänhetens sida.
Någon tilltro till dess förmåga att på ett riktigt sätt lösa sina uppgifter finns
överhuvud taget inte.

Tag t. ex. bränslekommissionen och dess verksamhet! Denna kommission bör-
jar betänkligt likna sin företrädare under världskriget, som ju i stort sett visade
sig vara oförmögen att lösa sin uppgift och egentligen bara hade den egenska-
pen, att den satte sprätt på hundratals miljoner kronor. Den nuvarande bränsle-
kommissionen har misskött frågan om vår bränsleförsörjning på ett skandalöst
sätt. Trots att Sverige är ett synnerligen skogrikt land, ha massor av männi-
skor — och bland dem barn och äldre — fått frysa denna vinter. Det finns
heller ingen ursäkt för att kommissionen i höstas och ända fram mot jul lät
tusentals järnvägsvagnar gå tomma från våra skogrika distrikt i Norrland för
att sedan, då bränslebristen på allvar satte in, beklaga sig över transportsvä-
righeterna och angiva dessa som orsaken till bristen. Eller vad skall man säga

Ändrad sammansättning av vissa kristidskommissioner m. m. (Forts.)
om en sådan skandal som att kommissionen låtit 70,000 kbm ved frysa inne i Hammarbyleden samtidigt som folk saknar bränsle för att hålla kylan borta från sina hem!

Livsmedelskommissionen har också handhaft sitt uppdrag på ett sådant sätt, att den icke ens längre blir trodd på sitt ord. Det har gått så långt, att om det meddelas, att det finns gott om en vara och att därför ransonering inte behöver tillgripas, resultatet blir, att folk tvärtom betecknar ett dylikt meddelande som ett förebud till ransonering.

Om vi övergå till priskontrollnämnden, måste vi konstatera, att den överhuvud taget inte utövat någon verksamhet. I varje fall har den inte sysslat med sin egentliga uppgift, nämligen att hejda prisstegringen. Jag vet inte riktigt, hur man skall uppfatta generaldirektör Gjöres nyligen gjorda framställning till regeringen om fullmakter för priskontrollnämnden, vilka skulle ge denna nämnd rätt att verkligen göra någonting. Det förefaller, som om priskontrollnämnden blivit tillsatt mera pro forma. Ty tillsätter man en priskontrollnämnd, som saknar fullmakter att utföra sitt uppdrag, kan väl avsikten inte vara, att den skall genomföra några mera allvarliga åtgärder i syfte att hejda prisstegringen.

För att slutligen nämna industrikommissionen, så är det ju ett bekant faktum, att den för närvarande enväldigt regerar här i landet i finanskapitalets intresse och utan hänsyn till de stora folkmassornas behov.

Dessa förhållanden inom krisorganen och deras verksamhet äro främst beroende på krisorganens sammansättning. Ser man efter, vilka personer som där befinna sig i avgjord majoritet, skall man finna, att det är sådana, som representera allt annat än folkliga intressen, och att det i många fall är personer, som äro osakkunniga och olämpliga för sina uppdrag. De större industriföretagen representeras i dessa institutioner av direktörer, disponenter, ingenjörer och förvaltare, under det att de stora befolkningslagren, som utgöras av arbetare, husmödrar, lägre tjänstemän, småföretagare, lantarbetare och småbönder, praktiskt taget äro orepresenterade i dessa under nuvarande förhållanden så utomordentligt viktiga organ. I de fem centrala krisorganen, som lyda under folkhushållningsdepartementet, sitta 70 direktörer, överdirektörer och generaldirektörer, 15 disponenter och förvaltare, 31 ingenjörer, 8 överstar, majorer, kaptener och friherrar, 11 professorer, 6 hovrättsfiskaler, hovrättsassessorer, hovrättsråd och kommerseråd, 3 docenter, 2 godsägare, 5 jägmästare, 4 doktorer, 6 fruar och fröknar m. fl. Riksdagen har nöjt sig med en representation av 5 — säger och skriver 5 — riksdagsmän. Dessutom finnas där 3 fackförbundsordförande, en funktionär från LO och 3 lantbrukare. Sådan är alltså sammansättningen av de organ, som skola trygga folkförsörjningen under en svår tid. Det är ju uppenbart — eller borde åtminstone vara det — för alla, att flertalet av dessa personer just på grund av sin samhällsställning inte ha förståelse för de stora massornas intressen och i många fall äro så bundna av kapitalets intressen, att de inte vilja eller kunna driva en för de stora massorna gagnelig politik. Trots detta finner utskottet tydligen allt vara väl beställt inom krisadministrationen.

Utskottet finner de här uppräknade personerna vara sakkunniga och kompetenta att företräda de stora massornas intressen. Jag skulle vilja fråga: tror verkligen utskottet, att exempelvis industrikommissionen med sin nuvarande sammansättning kan driva en politik annat än i storfinansens intressen, vilka denna kommissionen representerar? I industrikommissionen finnas 24 ledamöter. Om man av dessa tar ut de 14 främsta, så finner man, att de äro aktieägare, ordförande eller vice ordförande i 167 olika bolag, vilkas aktiekapital uppgår till sammanlagt 1,478,563,960 kronor. Det är ju klart, att in-

Ändrad sammansättning av vissa kristidskommissioner m. m. (Forts.)
 dustrikkommissionens verksamhet måste drivas i storfinansens intresse. Detta förhållande ändras inte alls av det faktum, att Grov- & Fabriks ordförande herr Falk och Metalls ordförande, den inte obekante Westerlund, sitta med i kommissionen.

Vi ha kritiserat den sociala sammansättningen av krisorganen därför att denna på intet sätt motsvarar det politiska inflytande, som de breda befolkningslagren ha i vårt land. Vi ha gjort det därför att denna sammansättning skett som ett bestämt led i en krispolitik, det nämligen att låta de väsentligaste bördorna av krisen vila på de stora massornas skuldror. Trots allt hade vi verkligen väntat oss, att utskottet skulle ha intagit en något mera positiv inställning till det upprörande förhållandet, att folkets försörjningsproblem nu faktiskt ligger i händerna på personer, som med tusen och en trådar äro bundna vid kapitalismen och främst se till dess intressen.

Lika anmärkningsvärt är utskottets ställningstagande till vårt andra krav i motionen, det nämligen att de centrala krisorgan, som sortera under folkhushållningsdepartementet, skulle åläggas att i månatliga berättelser redogöra för sin verksamhet och att tillfälle skulle beredas riksdagen att ta ställning till densamma. Utskottet har även här ställt sig avvisande, och motiveringen för denna utskottets ställning är faktiskt löjlig. Riksdagsmännen skulle enligt denna motivering kunna anse sig fullt tillfredsställda med att ta del av cirkulär och andra periodiska publikationer, som innehålla redogörelser för krisorganens verksamhet. Ja, lika gärna kunde ju utskottet också ha rekommenderat riksdagsmännen att ta del av denna verksamhet sådan den redogöres för i radio, dessa mer eller mindre förnumstiga berättelser, som där avgivas över krisorganens verksamhet. Detta anser alltså utskottet vara fullt tillräckligt för att tillgodose kravet på riksdagens kontroll över krisorganens verksamhet. Det är betecknande, och jag understryker, att det är betecknande att riksdagen själv på detta sätt degraderar sig till — jag ber om ursäkt för uttrycket, men jag tror att det håller — till en rumpinstitution, som bara har att notera och registrera vad herrarna och damerna i krisorganen behaga besluta i de viktiga folkförsörjningsfrågorna. Vi ha faktiskt här ytterligare ett bevis på hur riksdagen frivilligt avhänder sig sin rätt som högsta beslutande instans och överlämnar åt underordnade organ att suveränt handha beslutanderätten i viktiga frågor, såsom exempelvis här är fallet i den viktiga folkförsörjningsfrågan.

Herr talman! Vi betrakta utskottets ställningstagande i denna sak som ägnad att ytterligare undergräva demokratin och förringa respekten för riksdagen och samtidigt innebärande att folkets försörjningsmöjligheter bli allt sämre. Med vad jag här anför ber jag att få yrka bifall till den motion, som avgivits av oss i frågan.

Herr Ljungberg: Herr talman! I den mån herr Senanders anförande överhuvud taget rörde sig på ett sakligt plan kan jag svara honom, att de centrala krisorganens uppgift är ju inte enbart att fördela de kapitalförnödenheter, som stå till förfogande; ännu viktigare för dem är att se till, att våra förråd av dessa förnödenheter inte alltför mycket taras, utan ständigt förnyas. Det är en annan sakkunskap som behövs i detta avseende än den, som representeras av den rena konsumtionen. Det betyder, att dessa centrala krisorgan måste ha en sammansättning så avvägd, att alla de viktiga angelägenheter, som de ha att besluta om, där få en sakkunnig handläggning. Det är ur den synpunkten som utskottet har tagit sin ställning.

Beträffande vad herr Senander i övrigt har sagt vill jag bara säga, att motionens huvudsyfte har ju inte legat på det sakliga planet utan på ett helt

Ändrad sammansättning av vissa kristidskommissioner m. m. (Forts.)

annat plan. Därför skulle jag med en liknelse vilja säga, att man brukar ju inte resonera inredningsfrågor med dem, som redan satt i gång arbetslag för att riva huset. Jag tror att en debatt med herr Senander i detta fall är ändamålslös.

Herr Thapper: Herr talman! Ingen av oss är väl främmande för att alla dessa kristidskommissioner och kristidsåtgärder äro en mycket ömtålig sak ur samhällsmedborgarnas synpunkt. Det känna vi alla till, och det är också i medvetandet härom man här från herr Senanders lilla parti försökt göra en aktion för att dra nytta, som man tror, av denna stämning. Jag tror, att jag rätt analyserar syftet, om jag säger detta. Vi äro också medvetna om, att dessa kristidskommissioner liksom kristidsåtgärder överhuvud knappast kunna i och för sig vara populära. Vi ha ju erfarenhet av det från den föregående krisen. Jag tror dock jag kan säga, att vi hittills denna gång lyckats tämligen bra i dessa åtgärder. Att vi därvid skulle ha kunnat undgå alla missgrepp skulle ju överstiga mänsklig förmåga. Jag talar här i viss mån av erfarenhet, ty jag har själv tidigare varit ordförande i en kristidsnämnd i en av landets större landsorfskommuner. Jag måste säga, att den kontakt, som vi där ha haft med allmänheten, har varit den allra bästa. Jag har således gjort den erfarenheten, i varje fall ute bland samhällsmedborgarna, att deras förståelse för dessa åtgärder har varit betydligt större denna gång än den föregående. Att vi skulle kunna undgå alla missgrepp vore naturligtvis alldeles för mycket begärt, och det äro vi medvetna om. Jag tror dock inte, som jag förut sade, att huvudsyftet med motionen från motionärernas sida är, att man här skulle tillrättalägga några missgrepp, utan man tror säkerligen, att man skall kunna begagna sig av ett eventuellt missnöje för sitt speciella syfte. Det är ju lika gott att säga ut det med detsamma. Så komma vi, synes det mig, denna sak närmast. Jag har dock på känn, att ett sådant försök kommer att skändligen misslyckas. Jag vågar bestämt uttala, att man ute i landet är betydligt mer belåten med den sammansättning dessa kommissioner nu ha, än vad skulle bli fallet, om vi finge dit människor som herr Senander m. fl. Då först skulle vi kunna tala om att man från samhällsmedborgarnas sida behövde bli orolig över sammansättningen.

Det är rätt underligt att höra, vilken omsorg man här har på kommunistiskt håll för demokratin. Det är väl ändå en bra sent påkommen omsorg, i varje fall pekar erfarenheten på att den knappast kan vara uppriktigt menad. Jag anser sålunda, att det inte är av så synnerligen stor vikt att vi här diskutera denna sak. Jag är medveten om att den närmast har tillkommit för att gagna ett visst syfte, och detta syfte har icke stöd ute bland samhällsmedborgarna.

Herr Senander: Det är ju ett ganska enkelt sätt att komma ifrån en besvärlig fråga, att man bara söker misstänkliggöra avsikten hos dem, som kritisera missförhållanden. Det skulle emellertid också vara ganska enkelt för vederbörande att taga bort den påstådda grundvalen för vår kritik — nämligen att vi utnyttja missnöjet — genom att rätta till de missförhållanden som existera. Om man icke kan det, måste man betrakta detta såsom en bankruttförklaring från deras sida, som äga att bestämma i saken. Vi ha under hela den tid vårt parti existerat alltid företrätt arbetarklassens intressen, och vi komma att göra det även i fortsättningen, oberoende av hur mycket man än försöker misstänkliggöra våra avsikter.

Herr Ljungberg uttalade sin belåtenhet med den sammansättning krisorganen för närvarande ha och förklarade, att där finns den sakkunskap som behövs. Jag vill med anledning därav framhålla, att man i dessa krisorgan icke

Ändrad sammansättning av vissa kristidskommissioner m. m. (Forts.)
 har representerad någon sakkunskap, som härrör från de breda folklagren, vilka naturligtvis i hithörande frågor i allra största utsträckning besitta erforderlig sakkunskap. Vi ha icke begärt, att krisorganen uteslutande skola rekryteras med folk från dessa befolkningsskikt, men vi ha fäst oss vid att den övervägande delen av det folk, som sitter i dessa krisorgan, består av personer, som på grund av sin samhällsställning faktiskt icke kunna företräda, och icke heller vilja företräda, de stora massornas intressen på ett riktigt sätt. Detta är helt enkelt meningen med vår motion, och vi undanbe oss bestämt varje försök att misstänkliggöra våra avsikter, ty vi vilja endast gagna de stora massorna — och jag tillägger: även om det skulle ske på ett fåtal kapitalisters bekostnad.

Herr Ljungberg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därpå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Interpellation. Herr **Hage**, som på begäran erhöll ordet, anförde: Herr talman! Vid 1939/1940 års urtima riksdag uttalade riksdagen på förslag av andra särskilda utskottet som önskvärdt, att vid en blivande omarbetning av semesterlagstiftningen även övervägdes, i vad mån rätt till semester skulle föreligga jämväl vid annan militärtjänstgöring än sådan som omförmåles i semesterlagen (§ 4).

Samma fråga bragtes åter på tal genom motioner vid 1940 års lagtima riksdag. Andra lagutskottet — vilket utskott interpellanten då liksom nu tillhörde — avstyrkte motionen, men gjorde detta med en motivering, som av mig betraktades som ett halvt löfte därom, att frågan inom en rimlig tid åter skulle framföras till riksdagen. Utskottets avstyrkande grundade sig bland annat därpå, att en utredning i ämnet verkställdes inom socialdepartementet. Utskottet slutade med att säga, att det förutsatte, att Kungl. Maj:t även i försättningen skulle ägna uppmärksamhet åt detta invecklade spörsmål.

Vid den tidpunkt, då detta uttalande gjordes från riksdagen, framstod det måhända ej så tydligt, vad en underlåtenhet att verkställa en ändring av lagstiftningen i här antydd riktning kunde medföra i form av ekonomiska nackdelar för den mängd av svenska medborgare, vilka varit utkallade för att under en eventuellt inträffande situation försvara landet. Resultatet av lagens alltjämt gällande lydelse har emellertid sedan dess klarlagts därigenom, att svenska medborgare, som under 1940 under längre eller kortare tid varit utkallade till beredskapstjänst, redan i betydande utsträckning fått eller komma att få en avsevärd nedsättning i den semesterförmån, som de annars skulle ha kommit i åtnjutande av — detta beroende på lagens konstruktion samt på den omständigheten att här nämnd beredskapstjänst ej inräknas i den tid, som kvalificerar för erhållande av semester.

Detta missförhållande — att en sådan inkallad, i motsats mot den ej inkallade, får, utöver nackdelar av olika slag, även sin semester minskad — har åstadkommit en viss opposition, som tagit sig uttryck i brev till riksdagsmän samt artiklar i en del tidningar m. m. Den allmänna opinionen tycker nog också, att lagbestämmelser av sådant slag stå i dålig överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet.

För interpellanten är det visserligen bekant, att vid denna frågas behandling tveksamhet uppstått, om kostnaderna för den här antydda reformen böra betalas

Interpellation. (Forts.)

av staten eller på annat sätt. Tillvaron av olika meningar i detta hänseende borde emellertid ej utgöra ett bestående hinder för genomförande av en lagstiftning, där nämnda tvistefråga avgöres enligt rättvisa och skälighet.

Under hänvisning till det här anförda tillåter jag mig att utbedja mig kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Kan man förvänta, att ett förslag till en ändring av semesterlagen i ovan antydd riktning kommer att framläggas till innevarande års riksdag?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 14.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Lindberg** i Umeå, som *Interpellation.* yttrade: Herr talman! Efter framställning av 1940 års riksdag tillsattes jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 16 augusti samma år en kommitté, benämnd 1940 års norrlandsutredning, för att, enligt vederbörande departementschefs (jordbruksministerns) närmare bestämmande, verkställa förberedande undersökning angående åtgärder för det norrländska näringslivets förkovran. Till ende ledamot av utredningen utsågs överdirektören i Statens egnahemsstyrelse Erik Lindeberg. Den 30 oktober 1940 har utredningsmannen till chefen för jordbruksdepartementet avlämnat »Arbetsplan för förberedande åtgärder för det norrländska näringslivets förkovran».

Jämsides med den statliga utredningen sysslar Industriens utredningsinstitut med en undersökning av de norrländska problemen. Inom utredningsinstitutet har i dagarna en specialkommitté utsetts, varvid överdirektör Lindeberg, vilken jämte doktor Ivar Anderson uppgjort planen för utredningen, utsetts till ledare för densamma. I övrigt består specialkommittén av representanter för skilda grenar av det norrländska näringslivet, främst skogsnäringen, samt för den skogliga forskningen. Kommittérades sammansättning är emellertid icke på förhand begränsad, utan vid behandlingen av speciella frågor skall kommittén söka anknytning till fackmän med särskild förtrogenhet på dessa områden. Enligt av direktör Torsten Hérnod i ett föredrag i Uppsala lämnad uppgift har samarbete, speciellt i frågor av grundläggande natur, etablerats med 1940 års statliga norrlandsutredning. För att undvika dubbelarbete och för att ernå komplettering av forskningsarbetet äsyftas att upprätthålla kontinuerlig kontakt mellan den enskilda och den statliga utredningen. Hittills ha de inom Industriens utredningsinstitut bedrivna undersökningarna i norrlandsfrågan avsett dels en principiell problemuppläggning och dels utredningar av speciella frågor berörande skogsnäringen, varvid särskild uppmärksamhet ägnats råvarufrågan.

Som känt är har under senare tid starka motsättningar framträtt då diskussion förekommit om skogsindustrierna i Norrbotten och Västerbotten böra bibehållas vid sin nuvarande omfattning, utvidgas eller förminskas. Medan man i dessa båda län hävdar, att förädlingen av råvarutillgångarna därstädes företrädesvis bör ske vid industriverken inom dessa län, har från intressenterna inom skogsindustrierna i södra Norrland och på andra håll framförts den meningen, att sistnämnda industrier borde fortsättningsvis som hittills tillförsäkras råvarutillförsel från de båda nordligaste länen. Det är sannolikt att den senare ståndpunkten är starkt företrädd inom Industriens utredningsinstitut. Till stöd för detta antagande må hänvisas till, att doktor Ivar Anderson, vilken planlagt institutets norrlandsutredning, vid 1939 års riksdag framförde en interpellation till jordbruksministern med förfrågan om regeringens ställning

Interpellation. (Forts.)

till ett då från Mo & Domsjö aktiebolag föreliggande erbjudande till staten att av bolaget övertaga Sandviks sågverk i Västerbotten, varvid doktor Anderson till stöd för sina betänkligheter mot statsdrift av detta sågverk åberopade de synpunkter man i nedre Norrland företrädde i motsättning till de övernorrländska. Av doktor Andersons yttrande kan man sluta sig till, att han anslöt sig till den ståndpunkten, att Sandviks sågverk borde avvecklas.

I betraktande härav har meddelandet att en sammankoppling skett mellan utredningsinstitutets specialkommitté och 1940 års statliga norrlandsutredning, genom att överdirektör Lindeberg blivit utsedd till ledare för båda utredningarna, vållat oro i övre Norrland. Det befaras nämligen, att de här ovan antydda specialintressena i Norrbotten och Västerbotten icke komma att bli tillbörligt företrädde och beaktade under utredningsarbetet. Utan att på något sätt vilja förringa värdet av det undersökningsarbete, som bedrivs på initiativ av Industriens utredningsinstitut, måste det anses önskvärt, att de norrländska problemen erhålla en belysning, som icke i något avseende färgas av enskilda industriföretags lättförstådda önskan att säkerställa sin egen råvaruförsörjning. Till den statliga utredningen har knutits en förväntan, att den skulle bedriva sitt arbete under former, som icke lämna fog för erinringar. Det nu träffade arrangemanget fyller icke detta anspråk. En omorganisation av 1940 års norrlandsutredning synes vara erforderlig.

Med åberopande av det anförda tillåter jag mig hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har statsrådet observerat, att den ende ledamoten av 1940 års norrlandsutredning utsetts till ledare för en på enskilt initiativ tillkommen norrlandsutredning?

2) Har statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för en sådan omorganisation av den statliga utredningen, att övre Norrlands intressen bliva vederbörligen företrädde och beaktade inom denna utredning?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Carlström* och *Pettersson* i Norregård, nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 45, med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m.; samt

herrar *Skoglund* i Umeå och *Magnusson* i Näsvisen, nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 71, angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Hansson</i> i Vännäsby	under	4 dagar	fr. o. m. den	1 mars,
› <i>Nilsson</i> i Landskrona	›	5	›	› 28 febr.,
› <i>Larsson</i> i Hede	›	5	›	› 27
fru <i>Lindqvist-Petersson</i>	›	5	›	› 28

herr <i>Larsson</i> i Östersund	under 4 dagar fr. o. m. den 27 febr.,
» <i>Wallén</i>	» 2 » » » 27 »
» <i>Nilsson</i> i Göteborg	» 4 » » » 28 »
» <i>Andersson</i> i Munkaljungby	» 5 » » » 27 »
» <i>Andersson</i> i Södergård	» 3 » » » 1 mars,
» <i>Lundbom</i>	» 4 » » » 1 »
» <i>Holmgren</i>	» den 1 mars,
» <i>Nilson</i> i Spånstad	» 6 dagar fr. o. m. den 27 febr.,
» <i>Pettersson</i> i Dahl	» 3 » » » 28 »
» <i>Skoglund</i> i Umeå	» 5 » » » 28 »
» <i>Westerdahl</i>	» 4 » » » 1 mars,
» <i>Andersson</i> i Eskilstuna	» 2 » » » 27 febr.,
» <i>Olovson</i> i Västerås	» 3 » » » 28 »
» <i>Carlsson</i> i Bakeröd	» 4 » » » 27 »
» <i>Gustafsson</i> i Bogla	» 4 » » » 1 mars,
» <i>Anderson</i> i Mejstad	» 3 » » » 1 »
» <i>Hermansson</i>	» 2 » » » 28 febr.,
» <i>Edberg</i>	» 2 » » » 28 »
» <i>Falk</i>	» 4 » » » 28 »
fru <i>Svedberg</i>	» 2 » » » 27 »
herr <i>Danielsson</i>	» 5 » » » 3 mars,
» <i>Hagberg</i> i Luleå	» 5 » » » 26 febr.,
fröken <i>Öberg</i>	» 5 » » » 28 »
herr <i>Hedlund</i> i Häste	» 8 » » » 26 »
» <i>Bergström</i>	» 3 » » » 1 mars,
» <i>Lundstedt</i>	» 2 » » » 27 febr.,
» <i>Lövgren</i>	» 5 » » » 27 »
» <i>von Friesen</i>	» 5 » » » 27 »
» <i>Thapper</i>	» 2 » » » 28 »
» <i>Gardell</i>	» 4 » » » 27 »
fru <i>Humla</i>	» 4 » » » 28 » och
herr <i>Johansson</i> i Öckerö	» 4 » » » 28 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.17 e. m.

In fidem
Sune Norrman.